

অসমীয়া নাটকত দেশাত্মবোধ

ফণী তালুকদাৰ

অসম সাহিত্য সভা

ফণী

অসমীয়া নাটকত দেশাত্মবোধ

ফণী তালুকদাৰ

অসম সাহিত্য সভা

Asamiya
Natakat
Deshatmabodh

Patriotism in Assamese Drama, written
by Phani Talukdar and Published by Sri
Sailen Das, General Secretary, Asam
Sahitya Sabha, Chandra Kanta Handique
Bhawan, Jorhat-785001.
Price Rs. 30.00 only.

অসম সাহিত্য সভা

অসমীয়া নাটকত দেশাত্মবোধ ◆ লেখক : ফণী তালুকদাৰ
◆ প্রকাশক : শ্রীশৈলেন দাস, প্রধান সম্পাদক, অসম সাহিত্য সভা,
চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন, যোৰহাট - ৭৮৫০০১ ◆ প্রথম প্রকাশ :
জানুৱাৰী ১৯৯৯ খ্রীষ্টাব্দ ◆ বাকলি পিঠি : ত্ৰৈলোক্য দত্ত ◆

মূল্য : ৩০.০০ টকা মাথোন

মুদ্রক : মিছিছিপি অফছেট
গুৱাহাটী - ১

ডি টি পি : জে, কে, গ্রাফিক্স এণ্ড ডিজাইন, বঙিয়া ।

প্রধান সম্পাদকৰ একাষাৰ

অসম সাহিত্য সভাই বৰপেটা সাহিত্য সভাৰ সহযোগত ১৯৯৭ খ্রীষ্টাব্দৰ ৭, ৮
আৰু ৯ ডিচেম্বৰ তাৰিখে সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি বিদ্রোহী কবি প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ
জন্ম শতবাৰ্ষিকী উৎসৱৰ আৰম্ভণী অনুষ্ঠানৰ আয়োজন কৰি ৯ ডিচেম্বৰ তাৰিখে
পুৱা ৯-০০ বজাত 'অসমীয়া নাটকত দেশাত্মবোধ' শীৰ্ষক এটি বক্তৃতানুষ্ঠানৰ
ব্যৱস্থা কৰিছিল। উক্ত বক্তৃতাটি প্ৰদান কৰিবলৈ অসমৰ এগৰাকী প্ৰথিতযশা
নাট্যকাৰ ঔপন্যাসিক আৰু সাংবাদিক ফণী তালুকদাৰ ডাঙৰীয়াক অনুৰোধ জনোৱা
হয়। কিন্তু দুৰ্ভাগ্যবশতঃ সিদিনা অসম বন্ধৰ বাবে বক্তৃতানুষ্ঠানটো স্থগিত
ৰাখিবলগীয়া হয়। ইয়াৰ পিছত বক্তৃতানুষ্ঠানটো অনুষ্ঠিত কৰিবলৈ দিহা কৰা হৈছিল
যদিও স্বৰ্গীয় তালুকদাৰ অসুস্থ হৈ পৰা বাবে আৰু ১৯৯৮ খ্রীঃৰ ৪ ডিচেম্বৰ
তাৰিখে বিয়োগ ঘটাত আমি অনুষ্ঠিত কৰিব নোৱাৰিলোঁ। বক্তৃতাটি প্ৰদান কৰিবলৈ
নাপালেও স্বৰ্গীয় তালুকদাৰে বক্তৃতাটি ডি টি পি কৰি থৈ গৈছিল। সভাই প্ৰয়াত
তালুকদাৰৰ 'অসমীয়া নাটকত দেশাত্মবোধ' শীৰ্ষক বক্তৃতাটি গ্ৰন্থাকাৰে প্ৰকাশ
কৰাৰ দিহা কৰে। সভাৰ এই প্ৰকাশন কাৰ্যত বিদ্রোহী কবি প্ৰসন্নলাল চৌধুৰী জন্ম
শতবাৰ্ষিকী উদ্‌যাপন সমিতিৰ যুটীয়া সম্পাদক শ্ৰীকৰুণা দত্তই সহযোগ আগবঢ়াই
পুথিখনি প্ৰকাশৰ বাট উলিয়াই দিছে। শ্ৰীদত্তক আমি ধন্যবাদ জনাইছোঁ। সভাৰ
মাননীয় সভাপতি ড. নগেন শইকীয়াই বিভিন্ন দিহা-পৰামৰ্শ দি আমাক সহায়
নকৰাহেতেন পুথিখনি প্ৰকাশৰ মুখ দেখা নাপালেহেতেন। তেখেতৰ ওচৰত আমি
কৃতজ্ঞতাৰ পাত্ৰত আবদ্ধ হৈ থাকিলোঁ। বেটুপাতৰ শিল্পী শ্ৰীত্ৰৈলোক্য দত্তক ধন্যবাদ
জনালোঁ। পুথিখনি কম সময়ৰ ভিতৰতে ছপাই উলিয়াই দিয়া বাবে মিছিছিপি
অফছেট প্ৰিণ্টাৰ্চৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্ৰীগোপাল কুমাৰ বৰ্মনক আমাৰ ধন্যবাদ জনাইছোঁ।
আশা কৰোঁ পুথিখনি পঢ়ুৱৈ সমাজৰ পৰা সমাদৰ লাভ কৰিব। ইতি,

১১ ফেব্ৰুৱাৰী

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন
যোৰহাট - ৭৮৫০০১

ভৱদীয়

শ্ৰীশৈলেন দাস
প্ৰধান সম্পাদক
অসম সাহিত্য সভা

আগকথা

আমাৰ এগৰাকী কৃতী ঔপন্যাসিক, নাট্যকাৰ, কবি, আবৃত্তি-পাৰংগত, চিত্ৰ পৰিচালক আৰু সাংবাদিক ফণী তালুকদাৰৰ মৃত্যু (৪ ডিচেম্বৰ ১৯৯৮) আমাৰ সাহিত্য তথা সাংস্কৃতিক জীৱনৰ বাবে সহজে পূৰাৰ নোৱাৰা ক্ষতি। অসম সাহিত্য সভাৰ লগত অসম নাট্য সন্মিলন আৰু অসম শিল্পী দিৱস সমিতিৰ লগতো তেখেত আছিল ঘনিষ্ঠ ভাৱে জড়িত।

অসম সাহিত্য সভাই বিদ্রোহী কবি প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ উদ্‌যাপনৰ কাৰ্যসূচী হিচাপে “অসমীয়া নাটকত দেশাত্মবোধ” বিষয়ক এটি স্মাৰক-বক্তৃতাৰ পৰিকল্পনা কৰে আৰু ফণী তালুকদাৰ ডাঙৰীয়াক এই বক্তৃতা প্ৰদানৰ বাবে অনুৰোধ জনায়। তেখেতে এই দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰি ১৯৯৭ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ৯ ডিচেম্বৰৰ দিনা বৰপেটাত আয়োজন কৰা স্মাৰক-বক্তৃতা অনুষ্ঠানৰ বাবে তেখেতৰ বক্তৃতা প্ৰস্তুত কৰি উলিয়ায়। কিন্তু সেই দিনা ছত্ৰসহাই দিয়া বন্ধৰ আহ্বানৰ বাবে কাৰ্যসূচী পিছুৱাবলগীয়া হয়। সভাৰ ১৯৯৮ খ্ৰীষ্টাব্দৰ চতুৰ্ঘষ্ঠিতম অধিবেশনৰ পিছত পুনৰ দিন এটি ধাৰ্য কৰা হয় যদিও, সেই তাৰিখত তালুকদাৰ ডাঙৰীয়াৰ অসুবিধা থকাৰ বাবে পুনৰ পিছুৱাবলগীয়া হ'ল। ১৯৯৮ খ্ৰীষ্টাব্দৰ শেহৰ ফালে তেখেত ৰোগশয্যাতে পৰে আৰু তেখেতে বক্তৃতাটি সম্পূৰ্ণ ছপাৰ উপযোগী কৰি থৈ শেহত ৪ ডিচেম্বৰ তাৰিখে শেষ নিশ্বাস ত্যাগ কৰে।

“অসমীয়া নাটকত দেশাত্মবোধ”ৰ এই প্ৰবক্তা গৰাকীৰ ভিতৰত আছিল দেশ-প্ৰেমৰ এক অগ্নি-স্ফুলিঙ। সেই স্ফুলিঙই খাণ্ডৰ দাহ কৰা নাছিল; নিৰৱে উমি উমি সি জ্বলি আছিল। তেখেতে মৃত্যুৰ আগে আগে তাৰ আন এটি প্ৰমাণ থৈ গ'ল— তেখেতৰ সকলো স্থাৱৰ সম্পত্তি অসম সাহিত্য সভালৈ দান দি গুৱাহাটীৰ মাজ মজিয়াত, শিল পুখুৰীত একঠা আঠ লেচা মাটি সহ এটা দুমহলীয়া ঘৰ আৰু এটা অসম আৰ্হিৰ ঘৰ তেখেতে দান কৰি থৈ গ'ল। সভাই এই দানৰ কথা গম পাই তেখেতৰ মৃত্যুৰ পিছতহে। এই গৰাকী মহাপ্ৰাণ ব্যক্তিৰ স্মৃতিত আমি প্ৰথমেই আমাৰ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি নিবেদন কৰিছোঁ।

স্বৰ্গীয় তালুকদাৰ ডাঙৰীয়াই আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ প্ৰায় ডেৰ শ বছৰীয়া ইতিহাসৰ পটভূমিত অসমীয়া নাটকত দেশাত্মবোধৰ উপাদান আৰু ইয়াৰ বিভিন্ন অভিব্যক্তিৰ উল্লেখৰে তেখেতৰ বক্তব্য দাঙি ধৰিছে। দৰাচলতে আধুনিক অসমীয়া

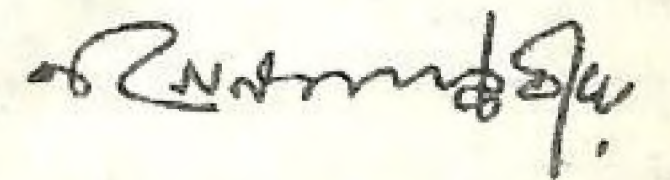
জাতীয়-চেতনা, ভাষিক তথা সাংস্কৃতিক চেতনাৰ নামান্তৰ বুলিব পাৰি। ইয়াৰ লগত ৰোমান্টিক চেতনাৰ সংযোগে জাতীয়তাবোধ আৰু দেশাত্মবোধক এক নতুন আয়তন দান কৰিছে। দেখা যায় জাতীয়তাবোধ আৰু দেশাত্মবোধ এক সমষ্টিগত মানৱীয় আৱেগৰ লগত সংযুক্ত। এতেকে এক বিমূৰ্ত ভাবনাৰ মূৰ্ত অভিব্যক্তি স্বৰূপ।

অসমীয়া ৰোমাণ্টিক সাহিত্যৰ তিনিটা ঘাই উপাদান — ঐতিহ্যলব্ধ ভাববাদী দৃষ্টিভংগী, উদাৰ মানৱিকবাদ আৰু স্বদেশ হিতৈষণা, এই তিনিওটিৰ ভিতৰত স্বদেশ হিতৈষণা বা স্বদেশ-প্ৰেমেই আটাইতকৈ শক্তিশালী উপাদান। কবলৈ গ'লে এক প্ৰকাৰ এই উপাদানেই সৰহ ক্ষেত্ৰত চালিকা-শক্তি স্বৰূপে কাম কৰিছে। ই দেশৰ অতীত বা দেশ আৰু জাতিৰ ঐতিহ্যৰ প্ৰতি গভীৰ ভাৱে আকৃষ্ট। দেখা যায় ইংৰাজ ৰাজত্বৰ সময় ছোৱাত পোনপটীয়াকৈ ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে কোৱা বা দেশৰ স্বাধীনতাৰ কথা কোৱাৰ পথ পৰিহাৰ কৰি আমাৰ নাট্যকাৰ সকলে দেশৰ অতীত ঐতিহ্য, শৌৰ্য-বীৰ্যৰ কাহিনীৰে এক জাতীয়চেতনা তথা দেশ জাগৰণ ঘটাইছিল। বিংশ শতিকাত গঢ় লোৱা ৰাজনৈতিক জাতীয়তাবাদৰ বিকাশৰ বাবে এই জাতীয়চেতনাই এটা দৃঢ় বুনিয়াদ ৰচনা কৰি থৈ গৈছে। আমাৰ বুৰঞ্জীমূলক নাটক সমূহৰ মাজত দেশাত্মবোধৰ এনে বাণী সিঁচৰতি হৈ আছে।

অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যৰ এই প্ৰধান উপাদানটিৰ বিষয়ে এতিয়াও সুকীয়াকৈ আলোচনা হোৱা নাই। * তালুকদাৰ ডাঙৰীয়াৰ এই বক্তৃতাটিয়ে এই বিষয়ত এটি পথ মোকোলাই দিছে। এগৰাকী উদাৰ দেশপ্ৰেমিক নাট্যকাৰে যেতিয়া নাটকত দেশাত্মবোধৰ বিচাৰ কৰে, স্বাভাৱিকতে সেই বিচাৰৰ নিজস্ব বিশিষ্টতা ফুটি উঠিব। তালুকদাৰ ডাঙৰীয়াৰ বক্তৃতাটিৰ মাজতো তেখেতৰ নিজস্ব দৃষ্টিভংগী ফুটি উঠিছে। আশা কৰিছোঁ এই বক্তৃতাটিয়ে অসমীয়া নাটকত দেশাত্মবোধৰ বিষয়ে চৰ্চা কৰিব খোজাসকলক চিন্তা কৰিবলৈ অৱকাশ দিব। * তালুকদাৰ ডাঙৰীয়া তেখেতৰ কৰ্মৰে স্মৰণীয় হৈ ৰওক এই বাঞ্চাৰে তেখেতৰ স্মৃতিত পুনঃ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি নিবেদন কৰিলোঁ।

ইতি -

৭ ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৯৯

সভাপতি,
অসম সাহিত্য সভা

দেশাত্মবোধ বুলিলে ভৌগোলিক বিবেচনাৰেহে একোটা ভূমিখণ্ডক মূৰ্ত
ৰূপত মাতৃ ৰূপে বা পিতৃ ৰূপে ধ্যান-ধাৰণাকে বুজায়নে এই দিশতো চিন্তাৰ থল
আছে ? আনহাতে তেনে ভূখণ্ডৰ অধিবাসীসকলৰ সামূহিক কল্যাণৰ কথাহে
প্রকৃততে বিবেচ্য নেকি ? সভ্যতাৰ উত্তৰণৰ আৰম্ভণিতে একোটা পৰিয়ালভিত্তিক
বা গোষ্ঠী-ভিত্তিক আত্মৰক্ষাৰ ক্ষমতাবৃত্তৰ সম্প্রসাৰণৰ মানসিকতা আছিল; সেয়েহে
তেনে ক্ষেত্ৰত আত্মীয়বোধৰ কথাহে বাস্তৱ আছিল। পিছলৈ এনে গোষ্ঠী-ভিত্তিক
সন্মিলিত সমাজ-চেতনাৰ ভেটিতেই একোটা ভৌগোলিক স্থিতিৰে প্ৰাকৃতিক
পৰিবেশৰ সা-সুবিধা লৈ জাতীয় ভাৱনাৰ ক্ষেত্ৰত বিমূৰ্ত ধাৰণাই দেখা দিয়ে।
জীৱনযাত্ৰাৰ বাবে অত্যাৱশ্যকীয় অনুকূল জলবায়ু, পানী, মাটি, চিকাৰ কৃষি আদিৰ
সচলতাৰ দৃষ্টিৰে গঢ় লোৱা জাতি বা দেশৰ ধাৰণাই গা কৰি উঠে। ক্ৰমে এনে
দৃষ্টিৰে বিভিন্ন গোটৰ মাজত সংঘাত আৰু সমন্বয়ৰ ক্ৰমগতিত দেশ আৰু
দেশাত্মবোধৰ সংজ্ঞাই গঢ় লয়। প্রকৃততে এই চিন্তাধাৰাও বিমূৰ্ত (abstract)।
তাৰ মূৰ্ত (concrete) ৰূপ হ'ল মানুহ। কাৰণ একোটা তেনে গোষ্ঠীৰ বিমূৰ্ত
স্বদেশ-স্বজাতিৰ আচল কথা জনগণৰ কল্যাণ আৰু আৰ্থ-সামাজিক ক্ষেত্ৰত বিভিন্ন
দিশৰ বাস্তৱ ৰূপায়ণ।

আমাৰ দেশ ভাৰততো ৰামায়ণ-মহাভাৰতৰ কালৰ পৰাই এইদৰেই বিভিন্ন
যুগত স্বদেশ আৰু স্বজাতিৰ মূৰ্ত ৰূপ গঢ় লৈ আহিছে। বিশাল উপমহাদেশৰ দৰে
ভাৰতক সাংস্কৃতিক আৰু আৱেগিক ফলুধাৰাই এক সন্মিলিত সত্ত্বাৰূপে সভ্যতাৰ
বুৰঞ্জীত চিহ্নিত কৰি আহিছে। আনহাতে বিদেশী বৃটিছৰ ক্ষমতা ঐককেন্দ্ৰিক
প্রশাসনে অবদমিত কৰাতহে সামগ্ৰিক ভাৱে এক প্ৰকাৰ Common Enemy
বা এক প্ৰবল শত্ৰুৰ বিৰুদ্ধে আত্মৰক্ষাৰ অৰ্থে ভাৰতত মিলিত হৈ 'একজাতি, এক
প্ৰাণ, একতা' মন্ত্ৰত দীক্ষিত হৈছিল। মহামানৱ মহাত্মা গান্ধীৰ নেতৃত্বত আৰু
নিপীড়িত জনসাধাৰণৰ প্ৰতিবাদী চেতনাৰ মূৰ্ত প্ৰকাশত বিদেশী দখলকাৰীৰ বিৰুদ্ধে
এনেদৰে ভাৰতীয় জাতি-সত্ত্বাৰ প্ৰতিষ্ঠা হ'ল। এই সংগ্ৰামমুখৰ প্ৰতিক্ৰিয়াৰ ক্ষেত্ৰত
বিভিন্ন প্ৰান্তত, বিভিন্ন ভাষাত বিভিন্ন মাধ্যমত সাহিত্য-সংস্কৃতিৰো একীভূত চিন্তা
বিকশিত হোৱাটো স্বাভাৱিক আছিল। যিহেতু তাহানিৰ বৃহত্তৰ অসম অঞ্চল বিদেশী
বৃটিছৰ অধীনলৈ বহু পলমকৈহে আহিছিল, সেয়ে চুবুৰীয়া অবিভক্ত বঙ্গদেশত
ইতিমধ্যেই গঢ় লোৱা প্ৰতিবাদী চিন্তাধাৰাই সেই অঞ্চলত আগতীয়াকৈ বিভিন্ন
মাধ্যমৰ মাজেৰে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰাটোও এক স্বাভাৱিক প্ৰক্ৰিয়া আছিল। অৱশ্যে

পুৰাণ মহাভাৰতৰ যুগৰ পৰা আজিৰ ভাৰতৰ ভূখণ্ডৰ লগত প্ৰাগ্জ্যোতিষ, কামৰূপ নামৰ ভূখণ্ডৰ সাংস্কৃতিক তথা আৱেগিক সমভাৱৰ ফলস্বৰূপে এটি আছিল। লগতে ওচৰ-চুবুৰীয়া সুলভ বিভিন্ন সংঘাত-সম্বন্ধৰ ৰাজনৈতিক বা আৰ্থ-সামাজিক যোগাযোগ হৈছিল। কিন্তু বৃটিছৰ পদানত হোৱাৰ পিছত একে শত্ৰু ৰূপে বিদেশী দখলকাৰীৰ বিৰুদ্ধে বৃহত্তৰ অসমৰো প্ৰতিবাদী মনোভাৱ নানা প্ৰকাৰে ব্যক্ত হৈছিল। বৃটিছৰ যোগেৰে পাশ্চাত্য সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ লগতে দেশপ্ৰেমৰ উগ্ৰ ভাৱধাৰা অসমতো ক্ৰমে বিয়পি পৰিছিল আৰু ভাৰতীয় জাতি-সত্তাৰ বিমূৰ্ত ভাবৰ মাজত নেতিবাচক দৃষ্টিৰে আৰম্ভ হোৱা মানসিকতা 'ইতিবাচক' স্তৰলৈ উত্তৰিত হোৱা দেখা গৈছিল। দুশ বছৰীয়া বিদেশী শাসনৰ বিপৰীতে গঢ় লোৱা ভাৰতীয় প্ৰতিবাদী জাতিসত্তাই কালক্ৰমত ইতিবাচক মূৰ্ত ৰূপ পালে জাতিৰ জনক মহাত্মা গান্ধীৰ নেতৃত্বৰ মুক্তি সংগ্ৰামত। সংঘাতেহে এইদৰে সময় গঢ়ি তুলিব পৰা প্ৰক্ৰিয়াৰ এই দিশটোলৈয়ো আমি কোনোমতে আওকাণ কৰিব নোৱাৰোঁ।

অসমত দেশাত্মবোধ জন্মৰ ইতিহাসেও একেদৰে বিভিন্ন সময়ৰ সংঘাত-সম্বন্ধত গঢ় লৈছিল। আহোমৰ ছশ বছৰীয়া ৰাজত্ব কালত অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিয়ে যি কেন্দ্ৰীভূত ঐক্যৰূপ ল'লে আৰু বহু জনগোষ্ঠীৰ সমাহাৰকো ফলস্বৰূপে সদৃশ ঐক্য ভাৱেৰে গঢ়ি তুলিলে; সেই ইতিবাচক প্ৰক্ৰিয়াৰ মূৰ্ত ৰূপৰ মাজত ভাৰতীয় জাতি সত্তাৰ অংগ হিচাপে আমি লাভ কৰিলোঁ এক নৱ চেতনা। বৃটিছৰ বিৰুদ্ধে জনজাগৰণৰ আহিলা ৰূপে লোক-সংস্কৃতি আৰু গণচেতনাৰ সমন্বিত ৰূপকো তেনে প্ৰক্ৰিয়াৰেই এটা দিশ হিচাপে আমি ল'ব পাৰোঁ।

যাত্ৰা অভিনয়

চুবুৰীয়া বাংলাদেশত একালৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ ভেটিত গঢ় লোৱা যাত্ৰা গানৰ নতুন ৰূপ দেখা গৈছিল-বিদেশী শালনৰ বিপৰীতে প্ৰতিবাদী ভাবৰ মাজেৰে আৰু 'স্বদেশী আন্দোলন'ৰ প্ৰচাৰত। চাৰণ কবি মুকুন্দ দাসৰ একক প্ৰচেষ্টাই অকল অবিভক্ত বঙ্গদেশতেই নহয়, ক্ৰমে চুবুৰীয়া বৃহত্তৰ অসমতো, বিশেষকৈ নামনি অসমত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিলে। তেনে আৰ্হিৰে বাংলা ভাষাৰ যাত্ৰা-নাটক আৰু অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰা দেশপ্ৰেমমূলক নাটকে অসমৰ পশ্চিম ভাগত জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিলে।

আনহাতে অসমৰ বৈষ্ণৱ যুগত আৰম্ভ হোৱা অসমীয়া নাট কিন্তু বাংলাৰ ভক্তিমূলক যাত্ৰাৰ দেশপ্ৰেমমূলক নাট ভাওনালৈ ৰূপান্তৰিত হোৱা নাছিল। ৰূপান্তৰত উচ্চ শিক্ষা লাভ কৰাসকলেহে পশ্চিমীয়া নাটক থিয়েটাৰৰ আৰ্হিত প্ৰথমতে 'ৰামনৰমী'ৰ দৰে সমাজ সংস্কাৰৰ বিষয় লৈ বা আফিং আদি বৰবিহৰ বিৰুদ্ধে সমাজ-সচেতনতাৰ দৃষ্টিৰে 'কানীয়া কীৰ্তন'ৰ দৰে নাটক ৰচিছিল। আনহাতে ঐতিহাসিক কাহিনীৰ পৰা বীৰত্বসূচক ঘটনাৰ ৰূপায়ণেৰে পৰোক্ষ ভাৱেহে আত্মসচেতন হ'বলৈ উদগনি দিছিল। বৃটিছৰ ক্ৰোধবহুিৰ পৰা আঁতৰত থাকিবলৈ বাংলা ভাষাতো পৌৰাণিক কাহিনীকো সাম্প্ৰতিক সংঘাতৰ প্ৰচ্ছন্ন ৰূপত নিবেদন কৰি দৰ্শকৰ চিন্তাজগতত আলোড়ন তোলাৰ চেষ্টা কৰা হৈছিল। 'দেবাসুৰ' বা 'কাৰাগাৰ' আদি বাংলা পৌৰাণিক নাটক এই ক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য। অসমতো উক্ত ধৰণৰ নাটৰ অনুবাদে তৎকালীন দৰ্শক সমাজক যিকোনো অত্যাচাৰৰ বিৰুদ্ধে উদ্বুদ্ধ নকৰাকৈ নাছিল। 'কাৰাগাৰ' নাটকত বৃটিছৰ শাসনক কংসৰ অত্যাচাৰৰ প্ৰতীক ৰূপে লৈ কংসৰ কাৰাগাৰতে কংস-হস্তা ভগৱানৰ জন্ম হ'ব বোলাৰ মাজেৰে স্বাধীনতা সংগ্ৰামীক উদ্বুদ্ধ কৰা হৈছিল। বৰপেটাত আমি নিজেও এইখন বাংলা নাটৰ অনুবাদত বসুদেৱৰ ভাও বহুবাৰ লোৱা মনত পৰে। আনহাতে ইতিহাসৰ কাহিনীৰ মাজতো যিহেতু একোটা সময়ৰ জাতীয় ভাৱৰ ৰূপ পোৱা যায়, সেয়ে দেশাত্মবোধক নাটকৰ কথা ক'লে তেনে ঐতিহাসিক নাটকবোৰো আমাৰ দৃষ্টিগোচৰ হয়। উক্ত দৃষ্টিৰে 'সতী জয়মতী'ৰ নাটকীয় কাহিনীকো আমি বিবেচনা কৰিব পাৰোঁ, 'মণিৰাম দেৱান', 'পিয়লী ফুকন', 'লাচিত বৰফুকন', 'উ তিৰং সিং', 'টিকেদ্ৰজিৎ' আদিৰ দৰেই।

যি কি নহওক আমি এই পৃষ্ঠভূমিৰে 'দেশাত্মবোধ' সংজ্ঞাৰ বিভিন্ন ধাৰণা মনত ৰাখি অসমীয়া নাটক কিছুমানৰ কথা ক'ম। বংগদেশৰ চাৰণ কবি মুকুন্দ দাসে বিদেশী শাসনৰ প্ৰতিবাদী গীতাভিনয় বা যাত্ৰা কৰিবলৈ গৈ কাৰাৰুদ্ধ হৈছিল আৰু কিছুমান সমাজ-সংস্কাৰক ধৰণৰ নাটক নিবেদন কৰিছিল; যেনে গিৰীশচন্দ্ৰ ঘোষৰ 'বলিদান'ৰ অনুকৰণত 'সমাজ' নামৰ নাটক, য'ত বঙ্গদেশৰ বিবাহত কুলীন প্ৰথা আৰু পণ প্ৰথাৰ মৰ্মান্তিক কুফল চিত্ৰিত হৈছিল। মন কৰিব লগীয়া যে অসমীয়া প্ৰথম পশ্চিমীয়া আৰ্হিৰ 'ৰাম নৰমী' নাটকতো বিধৱা বিবাহৰ দৰে সমাজ সংস্কাৰৰ ছবি দাঙি ধৰা হৈছিল। সমাজখনৰ কুসংস্কাৰ আঁতৰোৱাটোও নিশ্চয় দেশাত্মবোধৰ মূৰ্ত ধাৰণাৰে অন্যতম দিশ।

মুকুন্দ দাসে গোৱা গীতৰ ক্ষেত্ৰত 'চেড়ে দাও বেশ্মী চুড়ী বঙ্গনাড়ী কভু হাতে
আৰ পৰো না জাবগো/জননী ওভগিনী। মোহেৰ ঘূমে আৰ থেকো না।' আদিতো
পৰোক্ষভাৱে জন-চেতনা জগোৱাৰ উদ্দেশ্য আছিল। একেদৰে কৃষক সমাজক
জগাবলৈ তেওঁ গাইছিল।

স্বৰাজ সেদিন মিলবে যেদিন।

চাষাৰ কঠে কঠ মিলায়ে।

তাদেৰ কঠে কঠ মিলায়ে

সপ্তমে তোৰা তুলিবি তান।'

তাঁতীসকলে গাইছিল —

'চালাৰে তাঁত, সাজৰে তাঁতী

দেখে নিও বিদেশী তাঁতী।'

হিন্দু-মুছলমানৰ মিলনৰ বাবে গাইছিল —

'কোটি কোটি মিলিত কঠে/তখনি উঠিবে গান,

যে গানে আবাৰ হুইবে মিলিত/হিন্দু-মুছলমান।'

জাতি ভেদৰ যি বৰ্তমানেও দেশত ভয়াবহ ৰূপ ধৰিছে, তাৰ বিৰুদ্ধে গাইছিল।

বিদ্ৰোহী কবি নজৰুল ইচলামৰ ৰচনা :

'জাতিৰ নামে বজ্জাতি সব/

জাত জালিয়াৎ খেলছে জুৰা

ছুলেই তোৰ জাত যাবে ?

জাত-চেলৈ হাতেৰ নয়তো সোয়া।

অসমৰ জ্যোতিপ্ৰসাদ, অম্বিকাগিৰী, প্ৰসন্নলাল আদিৰ অসমীয়া আবেগময়ী
কবিতা-গীততো এনে ধৰণে দেশাত্মবোধক ভাৱধাৰাৰ প্ৰতিফলন আমি দেখা পাওঁ।
বঙ্গভঙ্গৰ বিৰুদ্ধে যি প্ৰবল আন্দোলনে হিংস্ৰ প্ৰতিবাদৰ সৃষ্টি কৰিছিল, তাৰ প্ৰভাৱ
চুবুৰীয়া অসমতো দেখা গৈছিল। অম্বিকাগিৰীৰ কথাও এইখিনিতে মনত পৰে।
এই দীঘলীয়া পটভূমিৰ ব্যাখ্যা এইকাৰণেই কৰিলোঁ যে, বৃটিছৰ শাসনাধীনলৈ বহু
পিছতহে অহা বৃহত্তৰ অসমৰ ওপৰত স্বাভাৱিক গতিৰে আগতে বৃটিছৰ অধীন
হোৱা চুবুৰীয়া অবিভক্ত বঙ্গৰ প্ৰভাৱ সকলো দিশতে পৰিছিল- উচ্চ শিক্ষাত,
পশ্চিমীয়া আৰ্হিৰ নাট্য ৰচনাত তথা মঞ্চ নিৰেদনত তথা সাহিত্য-সংস্কৃতিত। আনকি
নাট্য ভাওনাৰ কেন্দ্ৰ সত্ৰ কিছুমানো এই প্ৰভাৱত পৰিছিল। যিহওক এতিয়া আমি

মাত্ৰ অসমীয়া নাটক কিছুমানৰ চমু উল্লেখৰে মূল বক্তব্যটো দাঙি ধৰিব খুজিছোঁ।

অসমত যাত্ৰা থিয়েটাৰ

প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ এটা দীঘলীয়া প্ৰবন্ধৰ সম্পাদিত অংশ সাহিত্যাচাৰ্য
অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ 'মঞ্চলেখা' নামৰ গ্ৰন্থত আছে। তাত লিখা মতে 'বৰপেটাৰ
তিথিৰাম বায়ে(১৮৬০-৬৫ ?) অসমত বঙালী যাত্ৰাৰ পোহাৰ মেলাৰ কেবা
বছৰ পিছত ১৯০৫ ইং চনত কেদাৰ ৰায়চৌধুৰী নামৰ এজন গড়কাপ্তানি
ছুপাৰভাইজাৰ বৰপেটালৈ আহে। সেই সময়তে আহিছিল শৰৎ কুমাৰ লাহিড়ী
নামেৰে ছাবডেপুটী এজন। দুয়োৰে প্ৰাণত থিয়েটাৰৰ ৰাগী। তেওঁলোকৰ লগ
লাগিল বৰপেটাৰ মনহৰি দাস। ..... 'বান্ধৱ নাট্য সমিতি' নাম দি তেওঁলোকে
চৰকাৰী চাকৰিয়াল আৰু শিক্ষিত লোকসকলক লৈ এটা ৰঙ্গমঞ্চ থিয় কৰি পেলালে।
সেই ঠাইতে এতিয়া বৰপেটা বিদ্যাপীঠ সজা হৈছে। কিন্তু নাটক ? ইংৰাজীৰ
আদৰ্শৰ সৃষ্ট অসমীয়া নাটকৰ তেতিয়া কেঁচুৱা কাল। তেওঁলোকে সহজে পোৱা
বঙালী নাটকৰ অসমীয়া ভাঙনি কৰি নাট্যৰস বিতৰণ কৰাৰ চমৎকাৰ বুধিটো
পোৱা নাছিল। তেতিয়া তাৰ উপৰি আছিল বঙালী সহযোগী। সেই কাৰণে
'দশৰথৰ মৃগয়া', 'প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰ', 'বিশ্বমঙ্গল' আদি বঙালী নাটকৰে মেলা হৈছিল।

আনহাতে অধ্যাপক হৰিচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যই তেওঁৰ 'অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ
জিলিঙনি' পুথিত উল্লেখ কৰা মতে ইংৰাজী প্ৰায় ১৮৬০-৮০ খৃষ্টাব্দৰ ভিতৰত
কামৰূপৰ কোনো কোনো অঞ্চলত দুই এটা যাত্ৰাদল সংগঠিত হয়। কামৰূপত
তথা অসমত সংগঠিত হোৱা প্ৰথম যাত্ৰাদলটোৰ প্ৰতিষ্ঠাপক আছিল জয়দেৱ শৰ্মা।
তেওঁৰ ঘৰ কামৰূপৰ মুৰকুচি গাঁৱত। প্ৰথমতে তেওঁ বঙালী নাটক অভিনয় কৰিছিল।
লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাদেৱৰ আত্মজীৱনীত পোৱা যায় যে, তেওঁ যেতিয়া ল'ৰাকালত
এবাৰ লক্ষীমপুৰৰ পৰা শিৱসাগৰলৈ যায়, বৰপেটাৰ তিথিৰাম বায়ে তেওঁৰ
শিল্পীদল লৈ পূব অসম ভ্ৰমণ কৰে। ই প্ৰায় ১৮৭০ - ৭৫ খৃষ্টাব্দৰ কথা।
তেওঁলোকেও বঙালী যাত্ৰাহে অভিনয় কৰিছিল। যেনে— 'ৰাধাৰ মান ভঞ্জন'।

সি যিকি নহওক, এইদৰে ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষ ভাগত বাংলা অভিনয়ৰ
প্ৰত্যক্ষ প্ৰভাৱত এক প্ৰকাৰ চৌখীন অথচ ব্যৱসায়ী নহ'লেও ব্যয় সংগ্ৰহৰ দৃষ্টিৰ
অভিনয় প্ৰক্ৰিয়া অসমত আৰম্ভ হয়। কামাখ্যা, ডিব্ৰুগড়, গুৱাহাটী আদিতো অনুৰূপ

প্ৰচেষ্টা চলে। গুৱাহাটীত ১৮৯৫ চনত আৰ্যনাট্য হল আৰু পিছলৈ উজানবজাৰত কুমাৰ ভাস্কৰ মঞ্চৰ উৎপত্তিৰ কথাও উল্লেখনীয়। লাহে লাহে বাংলা ভাষাৰ পৰা অনুবাদ কৰা অসমীয়া নাটকৰ প্ৰচলন হয়। কুৰি শতিকাৰ প্ৰথম দশকৰ পিছত ১৯১১ চনত ইংলেণ্ডৰ ৰজা পঞ্চম জৰ্জৰ ৰাজ্যাভিষেক উপলক্ষ্যে বৰপেটাত শ্বেল্পপীয়েৰৰ 'হেমলেট' নাটৰ বাংলা ভাবানুবাদ 'হৰিৰাজ' মঞ্চস্থ হৈছিল। বৰপেটাত প্ৰথম অসমীয়া ভাষাৰে মঞ্চস্থ নাট আছিল 'মেঘনাদবধ'। সেই সময়তে অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰীৰ 'কল্যাণময়ী' নাটকো বৰপেটাত মঞ্চস্থ হোৱা প্ৰসঙ্গত প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীয়ে লিখিছে 'সম্ভৱতঃ এইখনেই প্ৰথম অসমীয়া গদ্যপ্ৰধান বুৰঞ্জীমূলক নাটক।' গতিকে এই নাটখনৰ অন্তৰ্গত উদ্দেশ্যৰে দেশাত্মবোধক নাটক ৰূপেও আমি চিহ্নিত কৰিব পাৰোঁ। অৱশ্যে অসম কেশৰী অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰীৰ বাজেয়াপ্ত হোৱা নাটক 'বন্দিনী ভাৰত' হৈ প্ৰত্যক্ষ ভাৱে দেশাত্মবোধক তথা বিদ্ৰোহাত্মক ৰচনা আছিল। বঙ্গভঙ্গ আন্দোলনৰ ক্ষীণ ভাৱে হ'লেও অসমত পৰা প্ৰভাৱ আৰু সেয়া মূলতঃ গুৱাহাটীতে সীমিত থকাৰ কথা কৈ সেৱা সংঘ পতা আৰু এনাৰ্কিট পাৰ্টিৰ গঠনৰ প্ৰৱল ইচ্ছাৰ কথা অসম কেশৰী অম্বিকাগিৰীয়ে লিখা 'মোৰ জীৱন ধুমুহাৰ এছাটি' পুথিত উল্লেখ কৰিছে। তেওঁ কোৱা মতে সবস্বতী পূজাৰ নিশা অভিনীত কৰাবলৈ একে ৰাতিৰ ভিতৰত 'মই বন্দিনী ভাৰত' নামৰ বিদ্ৰোহমূলক নাটক এখন লিখি উলিয়াই ভাগে ভাগে কথাবোৰ ভগাই দি তালিম আৰম্ভ কৰোঁ। আগতে বিপদ অনুমান কৰিয়েই মূল নাটকখনৰ কথাবিলাক ভাগে ভাগে কপি কৰাই লৈছিলো আমাৰ চামিল নোহোৱা ছাত্ৰ এজনৰ দ্বাৰা। কাৰণ নাটক গোটেইখনতে আছিল বিদ্ৰোহৰ কথা।'

ইপিনে আমি আগতে কৈ অহা গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ 'ৰাম নৱমী' আৰু হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'কানীয়া কীৰ্তন' সমাজ সংস্কাৰৰ দিশেৰে দেশবাসীৰ কল্যাণকামী মনোভাৱৰ পৰিচায়ক। 'হায় হায় কি ঘোৰ ক্লেশ কানিয়েই খালে অসম দেশ।' বুলি সামৰণি মৰা 'কানীয়া কীৰ্তন'ৰ বক্তব্য আৰু গান্ধীজীয়ে অসমত কানি নিবাৰণৰ বাবে দিয়া জনসভাৰ বক্তৃতাৰ মাজতো নিশ্চয় জাতীয়তাবোধ তথা দেশপ্ৰেমৰ বাণী নিহিত আছিল। সমাজৰ কু-সংস্কাৰ নিবাৰণৰ উদ্দেশ্যে ১৮৫৭ চনত গুণাভিৰাম বৰুৱা ৰচিত 'ৰাম নৱমী' অৱনোদই আলোচনীত মুদ্ৰিত হৈছিল। অধ্যাপক হৰিচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যই উনুকিওৱা মতে 'আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত এইখনেই পোন প্ৰথম নিভাঁজ প্ৰেম কাহিনীমূলক পূৰ্ণাংগ নাটক। পূৰ্ণাংগ নাটকৰ পঞ্চসন্ধিৰ আভাসো

ইয়াত ভালেখিনি আছে।' আনহাতে সমসাময়িক ৰুদ্ৰৰাম বৰদলৈৰ 'বঙাল বঙালনী' নাটকত এগৰাকী নাৰীৰ কেবাজনো লোকৰ লগত সংসাৰ পতা কাহিনীৰ দুঃখাত্মক চিত্ৰই তেতিয়াৰ সমাজৰ বাবে একপ্ৰকাৰ দুঃসাহসিক প্ৰচেষ্টা আছিল বুলিব পাৰি।

ইপিনে অনুবাদ নাটক কিছুমান বিভিন্ন যাত্ৰাদলত অভিনীত হ'বলৈ ধৰে। ব্ৰজ শৰ্মাৰ শিলা গাঁৱত সংগঠিত পাৰ্টিৰ পৰা, দক্ষিণ গণকগাড়ী অপেৰা পাৰ্টি আৰু পিছলৈ কহিনুৰ অপেৰা পাৰ্টিৰ উদ্ভৱণত তেনে বহুতো অসমীয়ালৈ অনুদিত বাংলা নাট জনপ্ৰিয় হৈছিল। 'বাজীৰাও', 'কালাপাহাৰ', 'হিন্দুবীৰ', 'গৈৰিক পতাকা', 'ভাস্কৰ পণ্ডিত' আদিৰ কথা এই ক্ষেত্ৰত উল্লেখনীয়। অভিনয়াচাৰ্য ব্ৰজ শৰ্মাই বাংলা ভাষাত 'বাচস্পতি মিশ্ৰ' যাত্ৰাৰূপে অভিনয় কৰা আমি দেখিছিলোঁ। দৰং জিলাৰ পানেৰী চাহ বাগিছাত সেই বাংলা নাটখন মই ছয় বছৰমান বয়সত চোৱা মনত পৰে। আনহাতে ব্ৰজ শৰ্মাই বন্ধ খিয়েটাৰ গৃহত নিবেদন কৰা 'মৰাণ জিয়ৰী', 'নগা কোঁৱৰ', 'গুলেমাৰ', আদি মৌলিক অসমীয়া নাটক মঞ্চস্থ কৰাও আমি বৰপেটাত দেখিছোঁ। 'ছাহজাহান', 'বনবীৰ', 'মেৰাৰ পতন', 'চন্দ্ৰগুপ্ত' আদি অনুবাদ নাটকো সেই সময়ত বিভিন্ন ঠাইত সঘনে মঞ্চস্থ হৈছিল। 'কালাপাহাৰ' নাটকত ব্ৰজ শৰ্মাৰ দৰে প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ অভিনয়ো সমানে জনপ্ৰিয় হৈছিল। তদুপৰি প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ ৰচিত, 'নীলাম্বৰ' নাটক খনো ঐতিহাসিক নাটক ৰূপেও আজিকোপতি আকৰ্ষণীয় হৈ থকাটো উল্লেখনীয়। বৰপেটাত এইখন নাটকত নাট্যকাৰে শচী পাত্ৰৰ ভাওত 'হৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই নন্দৰ ভাওত আৰু 'গিৰীশচন্দ্ৰ চৌধুৰীয়ে নাম ভূমিকাত অপূৰ্ব অভিনয় কৰাৰ কথা আমি ছাত্ৰ অৱস্থাতেই শুনিছিলোঁ। প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীয়ে লিখা মতে এবাৰ বৰপেটাত 'মেৰাৰ পতন'ৰ অসমীয়া অভিনয় কৰাৰ সময়তে তেতিয়াৰ দুৰ্গম বাট পথত চাইকেল, আনকি ঘোঁৰাত উঠি গৈও শিলাৰ পৰা ব্ৰজ নাথ শৰ্মাক অনা হৈছিল। নাটখন মঞ্চস্থ কৰাত সহায় কৰিবলৈ। আনহাতে বিজনীলৈ মানুহ পঠিয়াই ভাও ল'ব পৰা অভিনেতা আনিছিল। এইদৰে 'চোকোৰা' বা 'বিবেক' আদি চৰিত্ৰবোৰো সমাবেশ ঘটাই আৰম্ভ কৰা যাত্ৰাৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া ভাষালৈ অনুদিত দেশপ্ৰেমমূলক নাটকৰ প্ৰসঙ্গতহে এই কথা উনুকিয়াইছে। লগতে সেই সময়ত ব্ৰজ ওস্তাদৰ প্ৰতিভাৰ প্ৰচাৰ কেনেদৰে হৈছিল, তাৰো আভাস আমি প্ৰসন্নলালৰ প্ৰবন্ধত পাবোঁ। ইপিনে প্ৰসন্নলালে তেজপুৰত ৰূপকোঁৱৰ জ্যোতিপ্ৰসাদৰ কলা সংস্কৃতি সাধনাত, বিশেষকৈ বাণ ৰঙ্গ

মঞ্চত কৰা নাট্য প্ৰচেষ্টাত কিদৰে পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ শ্ৰদ্ধা ভক্তি আৰু আত্মীয়তা লাভ কৰিছিল সেয়াও উল্লেখনীয়। জ্যোতিপ্ৰসাদে আনকি 'বিদ্ৰোহী কবি প্ৰসন্নলাল' শীৰ্ষক এটা কবিতা লিখিছিল — য'ত তেওঁ 'হেৰা বন্ধু / হেৰা প্ৰিয় নবিন।' বুলি গীতিকাৰ কবি, অভিনেতা প্ৰসন্নলালক উদ্দেশ্যি কৈছিল— 'গোৱা মহাতপস্যাৰ তেজোদীপ্ত গান / বিলাসৰ সপোনৰ জোনাকী কাৰেং যত / চুৰ্ণ কৰি থানবান/ গোৱা বন্ধু প্ৰলয়ৰ গান / মুক্ত কৰা প্ৰচণ্ড উৰ্মি-সম সুৰ অভিযান।' সামৰণিত বন্ধুক তেওঁ সঁকীয়াই দিছিল এইদৰে —

'যদি বন্ধু! নোগোৱাহে গান

যদি বন্ধু কৰা অভিমান

নিজীৱ দেশৰ মোৰ

কেনেকৈ হ'ব পৰিত্ৰাণ?'

আনহাতে প্ৰসন্নলালে প্ৰবন্ধ এটাত লিখা মতে ১৯২১ চনত তেজপুৰৰ বাণ ষ্টেজত অভিনীত 'নীলাম্বৰ' নাটকৰ শেষ দৃশ্যত শ্মশানত ফুল ছটিওৱা দৃশ্যত জ্যোতিপ্ৰসাদ, প্ৰফুল্ল বৰুৱা (পিছলৈ সাংসদ) আৰু নাট্যকাৰ চৌধুৰীয়ে অংশ লৈছিল আৰু সেইবাৰেই জ্যোতি প্ৰসাদে বাণ ষ্টেজত প্ৰথম অভিনয় কৰাৰ কথা উল্লেখনীয়।

জোনাকী যুগৰ নাট্য সাহিত্য

অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো অসমীয়া সাহিত্য সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন দিশত আত্ম প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে চলোৱা সংগ্ৰামী সাহিত্যিকসকলৰ কথা পাহৰিব নোৱাৰি। অসমত বৃটিছ ৰাজত্বৰ লগে লগে বাংলা ভাষা প্ৰচলনৰ পটভূমিত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, পদ্মনাথ গৌহাঞি বৰুৱা, দুৰ্গা প্ৰসাদ মজিন্দাৰ বৰুৱা, ৰেণুধৰ ৰাজখোৱা, চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা আদি জোনাকী যুগৰ সাহিত্যিকসকলৰ অৱদানে অসমৰ কাব্য, উপন্যাস, নাটক আদি সকলো দিশতে ভেটি নিকপকপীয়া কৰে। দেশাত্মবোধক নাটকৰ দৃষ্টিৰে ১৯১৫ চনত প্ৰকাশিত বেজবৰুৱাৰ 'চক্ৰধ্বজ সিংহ', 'বেলিমাৰ', 'জয়মতী কুঁৱৰী' আৰু ১৯১৭ চনত প্ৰকাশিত চুটি নাট 'গদাধৰ ৰজা' উল্লেখযোগ্য। পাঁচ অঙ্কীয়া বুৰঞ্জীমূলক নাটক 'চক্ৰধ্বজ সিংহ' নাটকত শৰাইঘাটৰ যুদ্ধৰ পটভূমি লোৱা হয়। স্বৰ্গদেউ চক্ৰধ্বজ সিংহই আগৰ চুক্তি মতে মোগল ৰজাক ধন-বিত নিদি বীৰ লাচিতক বৰফুকন পাতি সেই যুঁজৰ আয়োজন কৰিছিল। আনহাতে

'বেলিমাৰ' নাটকত আহোম ৰাজত্বৰ শেষ অৱস্থাত চন্দ্ৰকান্ত সিংহ আৰু পুৰন্দৰ সিংহৰ কৰুণ পৰিণতিৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰা হৈছে। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোঁহাই ক্ষমতাপ্ৰিয় আছিল যদিও, বিদেশী মানক আনি দেশ বিক্ৰী কৰা নাছিল। আনহাতে বুঢ়াগোঁহাইৰ স্বেচ্ছাচাৰিতাৰ বিৰুদ্ধে বদনে মান সেনা আনি অসম ছাবখাৰ কৰালে। অৱশ্যে নাটকত বদনে শেষ পৰিণতিৰ বাবে আক্ষেপ কৰি কৈছিল —

'এই দেশলৈ যে মই মান আনিলো, এই দৰ্শনটো চন্দ্ৰ দিবাকৰ থাকে মানে মোৰ গাত থাকি যাব।' 'জয়মতী কুঁৱৰী' নাটকত কেন্দ্ৰীয় নাৰী চৰিত্ৰ গৰাকীৰ স্বামী ভক্তিৰ লগতে দেশৰ মঙ্গল কামনাৰ দৃঢ় মানসিকতা আৰু চৰম অত্যাচাৰত প্ৰাণ বিসৰ্জন দিয়া কৰুণ কাহিনী অংকিত হৈছে। দেশাত্মবোধৰ নিদৰ্শন স্বাভাৱিকতে এই কাহিনীত আছে আৰু লগতে নৃশংস অত্যাচাৰী শাসকৰ দৃশ্যয়ো দৰ্শক-পাঠক সকলোৰে মনত দেশাত্মবোধ আৰু অন্যায় প্ৰতিৰোধৰ ভাৱ যোগোৱাৰ সমল আছে। নাট্য সমালোচক অধ্যাপক হৰিচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যই লিখিছে: 'সুপ্ত অসমীয়াক জাগ্ৰত কৰাই যে বেজবৰুৱা সাহিত্যৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য আছিল এই সত্য তেওঁৰ যিকোনো সাহিত্যলৈ মন কৰিলেই গম পোৱা যায়। আলোচ্য 'জয়মতী' নাটখনিও ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম নহয়।'

তেতিয়াৰ জনপ্ৰিয় বাংলা নাটক, দ্বিজেন্দ্ৰলাল ৰায়ৰ 'ছাহজাহান'ৰ অভিনয় চাই তাৰে 'পিয়াৰা' চৰিত্ৰটিৰ কিঞ্চিৎ প্ৰভাৱ 'জয়মতী'ৰ চৰিত্ৰৰ আগ ছোৱাত পৰাৰ সম্ভাৱনাৰ কথা লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই নিজেই উল্লেখ কৰিছিল। 'জয়মতী'য়ে অভাৱনীয় সহিষ্ণুতাৰে ল'ৰা ৰজাৰ চাওদাঙৰ চৰম অত্যাচাৰৰ বেলিকাও দেশ আৰু স্বামীৰ মঙ্গলৰ উদ্দেশ্যে কোনো কথা ব্যক্ত নকৰাটো নিশ্চয় একযুগমীয়া আদৰ্শৰ পৰিচায়ক। ইয়াৰ তুলনা হ'ব পাৰে জাপানীসকলে তাহানি আত্মদানৰ বাবে 'হাৰাকিৰি' কৰি কৰা মৃত্যুবৰণৰ লগত। অথচ আজিলৈকে বহুক্ষেত্ৰত প্ৰতিবাদী বিপ্লৱী বহুতে আৰক্ষী বা সেনাৰ অত্যাচাৰৰ বাবে গোপন কথা সদৰি কৰি সতীৰ্থৰ জীৱন বিপন্ন কৰা বা দলৰ আঁচনিকে পণ্ড কৰাটো 'জয়মতী'ৰ আত্মদানৰ দৃষ্টিৰে সম্পূৰ্ণ বিপৰীতধৰ্মী। একে পটভূমিত 'চ'ৰাঘৰীয়া নাট' বুলি পিছত বেজবৰুৱাই লিখা 'ৰজা গদাধৰ' একাঙ্ক নাটখনত ৰজা গদাধৰ চৰিত্ৰৰ অৱতাৰণা নকৰাকৈয়ে তেনে এগৰাকী বীৰৰ গোপন-বাসৰ প্ৰতিক্ৰিয়া সাধাৰণ প্ৰজাৰ সংলাপেৰে প্ৰকাশ কৰিছিল। দেশাত্মবোধৰ চিন্তা জনসাধাৰণৰ মাজতো কিদৰে প্ৰতিফলিত হয় সেই কথাৰে 'গদাধৰ ৰজা'ক পশ্চিমীয়া আৰ্হিৰ আধুনিক একাঙ্ক নাটৰূপে প্ৰথম প্ৰচেষ্টা

বুলি ক'ব পাৰি। এই কথা বেজবৰুৱা শতবাৰ্ষিকীত গুৱাহাটীৰ সাহিত্য প্ৰকাশে প্ৰকাশ কৰা উক্ত সৰু নাটখনৰ পাতনিত মই উল্লেখ কৰিছোঁ।

মন কৰিবলগীয়া যে 'জয়মতী' নামৰ এখন নাটক ১৯০০ চনত, অৰ্থাৎ বেজবৰুৱাৰ 'জয়মতী' প্ৰকাশৰ ১৫ বছৰ আগতে লিখিছিল পদ্মনাথ গৌহাঞি বৰুৱাই। সেয়ে অসম বুৰঞ্জীৰ প্ৰথম নাট্যৰূপ দিওঁতা পদ্মনাথ গৌহাঞি বৰুৱাই আছিল। একেদৰে 'গদাধৰ' নামেৰেও ১৯০৭ চনত তেওঁ এখন নাটক লিখিছিল। ১৯১৬ চনত প্ৰকাশিত তেওঁৰেই 'লাচিত বৰফুকন' নাটকৰ কথাও উল্লেখনীয়। তদুপৰি প্ৰথম প্ৰকাশিত অসমীয়া ঐতিহাসিক নাট জয়মতীত অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। 'জয়মতী' নাটত কৰুণ বস প্ৰৱল; 'গদাধৰ' নাটত বীৰ বস। গৌহাঞি বৰুৱাৰ 'লাচিত বৰফুকন' আৰু বেজবৰুৱাৰ 'চক্ৰধ্বজ সিংহ' নাট দুয়োখনৰে পটভূমি একে যদিও, দুই গৰাকী লেখকৰ ঠাই বিশেষে অধিক কৃতিত্বৰ বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি। অপ্ৰাসঙ্গিক হিচাপে আমি তেনে আলোচনালৈ নগৈও, সমালোচক অধ্যাপক হৰিচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ মন্তব্য মনত পেলাব পাৰোঁ যে ঐতিহাসিক চৰিত্ৰ অঙ্কনত বাস্তৱতাৰ সৃষ্টিত গৌহাঞি বৰুৱাৰ আতিশয্য বেজবৰুৱাতকৈও অলপ বেছি। কল্পনাৰ বহন, ধেমেলীয়া দৃশ্যৰ অৱতাৰণা, লোকগীতৰ ব্যৱহাৰ আদিত দুয়ো সমকক্ষ, অৱশ্যে 'নাট্য শিল্পী ৰূপে বেজবৰুৱাতকৈ গৌহাঞি বৰুৱা কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত শ্ৰেয় আৰু চতুৰ।'

'জয়মতী' নামেৰে নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈয়ে লিখা অপ্ৰকাশিত নাটক এখনৰ উল্লেখো আছে। আনহাতে এই কালজয়ী কাহিনীৰ ভেটিত ১৯৩৫ চনত ৰূপকোঁৱৰ জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাই প্ৰথম অসমীয়া কথাছবিৰ বাবে ৰচনা কৰা চিত্ৰনাট্যৰ কথাও স্মৰণীয়। চিত্ৰনাট্যত মাধ্যমৰ উপযোগীকৈ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ 'জয়মতী কুঁৱৰী'ক ৰূপায়িত কৰোঁতে 'ডালিমী' চৰিত্ৰৰ ৰোমান্টিক নিবেদন আৰু সমসাময়িক অসমৰ জীৱন ধাৰাৰ প্ৰতিফলনৰ আভাসেৰে চিত্ৰকল্পৰ বিবিধ সংযোজনৰ দিশলৈও আমি মন কৰিব পাৰোঁ। এইদৰে একো একোটা ঐতিহাসিক চৰিত্ৰক কেন্দ্ৰ কৰি বহুতো নাট্যকাৰে বিভিন্ন সময়ত দেশপ্ৰেমৰ দৃষ্টিৰে নাটক ৰচনা কৰি আহিছে। জয়মতী তাৰেই প্ৰথম আৰু শ্ৰেষ্ঠ নিদৰ্শন। গণেশ গগৈৰ 'জেৰেঙাৰ সতী' নামৰ থামোফ'ন ৰেকৰ্ডত বাণীবদ্ধ নাটকৰ কথাও এই ক্ষেত্ৰত মনত পৰে। পিছলৈ উত্তম বৰুৱাৰ মঞ্চ সফল 'জেৰেঙাৰ সতী' নাটকৰ নামো উল্লেখনীয়। আনহাতে 'লাচিত বৰফুকন'ৰ নাট্যৰূপ প্ৰবীন ফুকনেও মঞ্চোপযোগী কৰি লিখিছিল, লগতে

চলচ্চিত্ৰ মাধ্যমৰ উপযোগীকৈও সজাইছিল। একে গৰাকী নাট্যকাৰে 'মণিৰাম দেৱান' নামৰ সুবিখ্যাত মঞ্চ নাটক ৰচিছিল দেশাত্মবোধৰ আদৰ্শেৰে। এই নাটকৰ কথাছবি ৰূপ সৰ্ব্বোত্তম চক্ৰৱৰ্তীৰ পৰিচালনাত উপভোগ্য হোৱাৰ কথা উল্লেখনীয়। লাচিত আৰু শৰাইঘাটৰ যুদ্ধৰ পটভূমিত কেবাখনো নাটক আছে। ইপিনে নগাঁও নাট্য মন্দিৰক কেন্দ্ৰ কৰি নাট্যপ্ৰেমী শিল্পী যুগল দাস, চন্দ্ৰ ফুকন, সাৰদা বৰদলৈ আৰু দ্বিজেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীয়ে সমূহীয়া প্ৰচেষ্টাৰে লিখা 'পিয়লি ফুকন' নাটখন মঞ্চত অতি সফল হোৱাৰ লগতে চিত্ৰৰূপতো ফণী শৰ্মা, বিষ্ণু ৰাভাৰ যুটীয়া নিৰ্দেশনাত কালজয়ী হোৱা বুলি ক'ব পাৰি। যুগল দাসৰ '১৮৫৭' নামৰ চিপাহী বিদ্ৰোহৰ পটভূমিত দেশাত্মবোধক নাটখনৰ কথাও পাহৰিব নোৱাৰি। কৃষ্ণকান্ত ভট্টাচাৰ্য্যৰ সহযোগত লিখা সাৰদা বৰদলৈৰ 'মগৰীৰ আজান' নাটকত হিন্দু-মুছলমানৰ সম্প্ৰীতিৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া সমাজৰ মানৱীয় আদৰ্শ আৰু দেশৰ সংহতিৰ চিত্ৰ অবিস্মৰণীয়। সাৰদা বৰদলৈৰ পৰৱৰ্তী ৰচনা 'ভোটাই ডেকা'ও মঞ্চ সফল নাট আছিল। ১৯৪৫-৪৭ চনৰ ভিতৰত তিনিখন মঞ্চ সফল নাটক ৰচিত হৈছিল 'মণিৰাম দেৱান', 'পিয়লি ফুকন' (নগাঁও নাট্য সমিতি) আৰু জ্যোতিপ্ৰসাদৰ আজাদ হিন্দ ফৌজৰ ভাৰত অভিযানৰ পটভূমিৰ 'লভিতা'।

অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ পম খেদি জোনাকী যুগৰ পিছত বহু নাট্যকাৰৰ অৱদান স্মৰণীয়, কিন্তু বেছিভাগ দেশাত্মবোধক বা আন নাটকৰ ছপা ৰূপত প্ৰকাশিত নোহোৱা বাবে অৱলুপ্তি ঘটিছে। তাৰ ভিতৰত ছপা-হোৱা বা বিভিন্ন ৰচনাত উল্লেখ থকা কিছুমানৰহে কথা উল্লেখ কৰিব পাৰোঁ। কবি নাট্যকাৰ শৈলধৰ ৰাজখোৱা ৰচিত 'অসম গৌৰৱ' বা 'স্বৰ্গদেউ প্ৰতাপ সিংহ' নাটকৰ কথা মনত পৰে। বৰপেটাত চাকৰি কৰা সময়ত প্ৰয়াত ৰাজখোৱাই বৰপেটাৰ বিষয়ে লিখা অপূৰ্ব কবিতাৰ কথা আমি পাহৰিব নোৱাৰোঁ। মোৰ ছাত্ৰাৱস্থাত চুবুৰীয়া হিচাপে পোৱা ৰাজখোৱা পৰিয়ালৰ লগত সান্নিধ্য গঢ়ি উঠিছিল, সেই কথা ব্যক্তিগত ভাৱে মোৰ মনত আছে। তেওঁৰ 'স্বৰ্গদেউ প্ৰতাপ সিংহ' নাটকখনো আলোচনীৰ পাতত পাই মঞ্চস্থ কৰিবলৈ লৈছিলোঁ। 'আখেক গোঁহাই'ৰ ভাওটো মোক দিয়া হৈছিল। মোগল সেনাৰ বিপৰীতে আহোম ৰজাৰ যুদ্ধৰ পটভূমিত আৰু E. A. Gait চাহাবৰ History of Assamৰ অনুসৰণত আখেক গোঁহাইৰ বিদ্ৰোহী মনৰ উত্তৰণৰ দ্বন্দ্ব-বহুল চৰিত্ৰটিয়ে মোৰ ডেকা মনক আকৰ্ষিত কৰিছিল। বুৰঞ্জীৰ জঁকাটোকে লৈ কবি নাট্যকাৰ ৰাজখোৱাই পশ্চিমীয়া বিয়োগান্ত নাটকৰ আৰ্হিৰে চৰিত্ৰ প্ৰধান নাটকখনি

ৰচনা কৰিছিল। শ্বেল্পপীয়েৰৰ 'অথেলো' নাটকৰ খল চৰিত্ৰ আয়াগো (LAGO)ৰ দৰে এই নাটকত 'লাগি' নামৰ কূট, শঠ চৰিত্ৰ এটা সৃষ্টি কৰা হৈছিল। উল্লেখনীয় যে প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ 'নীলাম্বৰ' নাটকত থকা অনুৰূপ খল চৰিত্ৰ 'নন্দ'ৰ কথাও এইখিনিতে মনলৈ আহে। তদুপৰি তেওঁৰ অপ্ৰকাশিত নাটক 'ৰঞ্জিত সিংহ'ও 'Othello' ৰ ছাঁ লৈ ৰচিত আছিল। প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ অপ্ৰকাশিত 'দন্দুৰা' নাটক দন্দুৰা দ্ৰোহৰ ভেটিত ৰচিত বুলি জনা যায়।

ঔপন্যাসিক ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ 'মনোমতী'ৰ নাট্য ৰূপ দিছিল ১৯২০ চনত ডিব্ৰুগড়ৰ লক্ষ্মীকান্ত দত্তই। সেই নাটকখনি ১৯২৪ চনৰ অসম সাহিত্য সভাৰ ডিব্ৰুগড় অধিবেশনত কৃতকাৰ্যতাৰে মঞ্চস্থ হৈছিল। ডিব্ৰুগড়ত সেই সময়ত 'মৰাণ জীয়ৰী', 'নগা কোঁৱৰ', 'বামুণী কোঁৱৰ' আদি মৌলিক অসমীয়া নাট মঞ্চস্থ হৈছিল। তিনিচুকীয়াত একে সময়ছোৱাতে বুদ্ধীন্দ্রনাথ ৰচিত 'ৰমণী গাভৰু' নামৰ ঐতিহাসিক দেশপ্ৰেমমূলক নাটখনো মঞ্চস্থ হোৱাৰ কথা সাহিত্যাচাৰ্য অতুল হাজৰিকাৰ 'মঞ্চলেখা'ত পোৱা যায়। ড॰ সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ বুৰঞ্জীৰ সমলেৰে আমি নিজেই 'ৰহমৎ বানু' (ৰমণী গাভৰু) নামৰ নাট এখন লিখি গুৱাহাটীত ৰেডিঅ' যোগে প্ৰচাৰ কৰিছিলোঁ। 'জয়মতী', 'চন্দ্ৰকান্ত সিংহ', 'বদন বৰফুকন', 'নগা কোঁৱৰ' অভিনীত হোৱাৰ উপৰি চল্লিশৰ দশকৰ শেষ ভাগত 'নীলাম্বৰ', 'বিদ্ৰোহী মৰাণ', 'বামুণী কোঁৱৰ', 'কনৌজ কুঁৱৰী', 'মৰাণ জীয়ৰী', 'শিৱাজী', 'মনোমতী', 'মেৱাৰ সন্ধ্যা' আদি দেশপ্ৰেমমূলক মৌলিক আৰু অনুবাদ কৰা বহুত নাটক মঞ্চস্থ কৰাৰ কথা আমি পাওঁ। উত্তৰ লক্ষীমপুৰ অঞ্চলৰ নাৰায়ণপুৰতো 'কনৌজ কুঁৱৰী', 'বদন বৰফুকন', 'চন্দ্ৰকান্ত সিংহ' আৰু বিহপুৰীয়া মঞ্চত 'নীলাম্বৰ', 'মণিৰাম দেৱান', 'পিয়লি ফুকন' আদি একে ধৰণৰ নাট অভিনীত হৈছিল। যোৰহাটৰ ক্ষেত্ৰত ১৮৬৫ চনত সাহিত্যৰত্ন চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ উদ্যোগত বুঢ়ী গৌসানীৰ দেৱালয়ৰ খোলাত বুদ্ধীন্দ্রনাথ ভট্টাচাৰ্য ৰচিত 'ৰমণী গাভৰু' নামৰ ঐতিহাসিক নাটকখনিয়ে তাত প্ৰথম অভিনীত নাট বুলি কবি আনন্দচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ প্ৰবন্ধত উল্লেখ আছে। পিছত যোৰহাট থিয়েটাৰত অভিনীত বহু নাটকৰ ভিতৰতে ৰাধাকান্ত সন্দিকৈৰ মৌলিক নাটক 'মূলা গাভৰু' আৰু অনূদিত 'চন্দ্ৰগুপ্ত', 'অযোধ্যাৰ বেগম', 'দেৱলা দেৱী', 'ছাহজাহান' আৰু বিপিনচন্দ্ৰ বৰুৱা ৰচিত 'লাচিত বৰফুকন' আদিৰ কথা পোৱা যায়। এইখিনিতে যোৰহাট থিয়েটাৰত অভিনেতা হিচাপে সুখ্যাতি লাভ কৰা নাট্যাচাৰ্য ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰে 'দেৱলা দেৱী', 'চন্দ্ৰগুপ্ত' আদিত কৰা অভিনয়ৰ

উপৰি কেঁতুক অভিনেতা নাট্যকাৰ মিত্ৰদেৱ মহন্তৰ কথাও মনত পৰে। মিত্ৰদেৱ মহন্তৰ অপ্ৰকাশিত 'নৰনাৰায়ণ' নাটকো চিলাৰায়-নৰনাৰায়ণৰ কাহিনীৰে দেশাত্মবোধক আছিল। 'বীৰ চিলাৰায়' নামেৰে তেজপুৰত দণ্ডিনাথ কলিতাই লিখা নাটকখনো এই প্ৰসঙ্গত উল্লেখযোগ্য।

দ্বিতীয় মহাসমৰৰ পিছত ফ্ৰেণ্ডছ থিয়েটাৰত * নৱ বৰুৱা (অধ্যক্ষ হেম বৰুৱাৰ ভ্ৰাতৃ আৰু ৰেডিঅ'ৰ এসময়ৰ ঘোষক তথা বোম্বাইৰ Film Divisionৰ কৰ্মী), দেৱ বৰুৱা, গোবিন্দ শৰ্মা, বিপিনপাল দাস আদিয়ে * নৱ বৰুৱা ৰচিত 'গতিপথ' নাটক প্ৰথমতে অভিনয় কৰিছিল। এই নাটকৰ বিশিষ্ট ভূমিকাত থকা বিপিনপাল দাস আগতে বৰপেটাত স্কুলীয়া ছাত্ৰ হৈ থাকোঁতে ১৯৩৬/৩৭ চনত আমাৰ লগত 'যড়যন্ত্ৰ' নামেৰে তেওঁৰ হাতে লিখা চুটি নাট মঞ্চ সাজি নিৰ্বেদন কৰাৰ কথা মনত পৰে। এইখন দেশপ্ৰেমমূলক চুটি নাট আছিল। এই প্ৰচেষ্টাই পিছলৈ মোৰ দ্বাৰা অনূদিত 'টিপু চুলতান' আৰু মৌলিক একাক্ষ 'বিয়াল্লিছৰ তেজৰ দাগ' আদি ৰচনাত উৎসাহ যোগাইছিল।

উজনিৰ টিয়ক, জাঁজী অঞ্চলত ১৯২৪ চন মানলৈ অভিনীত নাটকৰ মাজত 'কনৌজ কুঁৱৰী', 'দেৱলা দেৱী' আদি নাটকৰ নাম পোৱা যায়। পিছলৈ বিনন্দ বৰুৱাৰ 'শৰাইঘাট'ৰ উল্লেখ পাওঁ। শিৱসাগৰৰ আমোলাপট্টিত এটা খেৰ-বাঁহেৰে সজা ক্লাব ঘৰত নাট্য সমাজ গঠন কৰি পদ্মনাথ গোঁহাঞি বৰুৱাৰ 'জয়মতী' অভিনীত হৈছিল, য'ত ইন্দ্ৰেশ্বৰ ঠাকুৰ, গদাধৰ, পদ্মধৰ চলিহা জয়মতী আৰু পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱা লাইৰ ভাওত আছিল। আনহাতে কুমুদেশ্বৰ বৰঠাকুৰে 'কালাপাহাৰ' নামৰ অনূদিত নাটখনিৰ নাম ভূমিকাত অভিনয় কৰিছিল। ১৯২৪ চনতহে নাট মন্দিৰ সম্পূৰ্ণ কৰি 'ছিকন্দৰ ছাহ' অভিনীত হয়। পিছত অভিনীত বহু নাটকৰ ভিতৰত 'ৰঞ্জিত সিংহ', 'ছাহজাহান', 'জয়মতী', 'হিন্দুবীৰ', 'নগা কোঁৱৰ', 'চক্ৰধৰ সিংহ', 'নীলাম্বৰ', 'অসম গৌৰৱ' (স্বৰ্গদেউ প্ৰতাপ সিংহ), 'বেলিমাৰ', 'মনোমতী', 'চন্দ্ৰকান্ত সিংহ', 'কনৌজ কুঁৱৰী', 'মেৱাৰ পতন', 'কালাপাহাৰ' ইত্যাদি দেশপ্ৰেমমূলক নাটকো আছিল। উল্লেখনীয় যে * ব্ৰজ শৰ্মাৰ অসম কাহিনুৰ পাৰ্টিয়ে শিৱসাগৰত নাটক কৰিছিল, আনকি 'কেনে মজা' নামৰ ধেমেলীয়া নাটক এখন তেওঁলোকে কৰোঁতে ফণী শৰ্মাই ভোগেশ্বৰৰ ভাওত হাঁহিৰ ৰোল তুলিছিল। নটসূৰ্য ফণী শৰ্মাই 'জয়মতী' কথাছবিত চাওদাঙৰ কঠোৰ ৰূপত সফল হোৱা বা বিভিন্ন ঐতিহাসিক বীৰৰ চৰিত্ৰ (যেনে, গোমধৰ) আৰু চিৰাজ আদি গহীন চৰিত্ৰত সফলতা দেখুওৱাৰ দৰে 'শোণিত

কুঁৱৰী' বেকাৰ্ড সংস্কৰণত বান বজাৰ উপৰি নাপিতৰ দৰে ধেমেলীয়া চৰিত্ৰও সমান কৃতিত্বৰে নিবেদন কৰিছিল। ১৯৪৯ চনত শিৱসাগৰ নাট্য সমাজৰ সোণালী জয়ন্তী উপলক্ষ্যে 'নীলাম্বৰ' আৰু 'মনোমতী' নাট দুখনি মঞ্চস্থ কৰা হৈছিল। পিছলৈ 'পিয়লি ফুকন'ত পিয়লি ৰূপে 'মোক্ষদা প্ৰসাদ বৰুৱা আৰু নাৰায়ণৰ ভাওঁত ফুণু বৰুৱা (পৰশুৰাম বৰুৱা)ৰ কথা পোৱা যায়। এই ফুণু বৰুৱাই জ্যোতিপ্ৰসাদ নিৰ্মিত প্ৰথম অসমীয়া কথাছবি 'জয়মতী'ৰ নায়ক গদাধৰ ৰূপে অৱিস্মৰণীয় হৈ আছে। ১৯৬৩ চনত এই গৰাকী অমৰ অভিনেতাক বৰপেটাত চীনৰ আক্ৰমণৰ পটভূমিৰ সংঘাতমূলক 'জুয়ে পোৱা সোণ' নামৰ এই লেখকৰ নাট এখন মঞ্চস্থ কৰি অসমতে প্ৰথম বাৰৰ বাবে তেওঁক অভিনন্দন জনোৱাৰ কথা মনত পৰিছে। তাৰ বাবে গুৱাহাটীৰ পৰা অহা 'বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য', 'ৰুদ্ৰ বৰুৱা আদিৰ লগত আমি প্ৰবল বৰষুণত এখন দলঙৰ দাঁতিত গাড়ী ঠেলি মিলন মন্দিৰ পোৱাৰ অভিজ্ঞতাৰ কথাও সুঁৱৰিছোঁ। আনহাতে শিৱসাগৰত বহু আগতে অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ মহম্মদ যোৰীৰ ভাৰত আক্ৰমণৰ ভেটিত ৰচিত 'কনৌজ কুঁৱৰী' নাট ১৯৩৩ চনৰ ১৪ অক্টোবৰত মঞ্চস্থ কৰা হৈছিল। সেই সময়তে বজাবাৰী চাহ বাগিচাৰ পৰা থিয়েটাৰ চাবলৈ অহা ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱা সপৰিয়ালে দিচাং নৈত জলমগ্ন হৈ মৃত্যুমুখত পৰে। তেওঁৰেই সৌৱৰণত পৰিয়ালে আগ বঢ়োৱা অৰ্থেৰে ভগৱতীপ্ৰসাদ ঘূৰণ মঞ্চ ১৯৫৮ চনত নিৰ্মিত হৈছিল। পিছে শেহতীয়াকৈ সেই ঠাই ডোখৰত বৃহৎ কলা-সংস্কৃতিৰ কেন্দ্ৰ এটি মুকলি কৰাত ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ স্মৃতি পশ্চাদভূমিলৈ অপসাৰিত হোৱা বুলি পৰিয়ালৰ মানুহে এতিয়া আক্ষেপ কৰা শুনা যায়। উল্লেখনীয় যে এই পৰিয়ালে অসম সাহিত্য সভাৰ গুৱাহাটীত থকা ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱা ভৱনটি নিৰ্মাণতো অৰিহণা যোগাইছে আৰু বৰ্তমানে পাৰ্বতীপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ নামতো অধিক সুব্যৱস্থাবে অন্য এটি প্ৰকল্প বা ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱা ভৱনকে বৃহত্তৰ ৰূপত গঢ় দিবলৈ চিন্তা-চৰ্চা কৰি আছে। ১৯৭৩ চনত স্থাপিত অসম শিল্পী দিৱস সমিতিয়েও কেবা বছৰে পাৰ্বতীপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ বাৰ্ষিকী আৰু 'জোনাকী মেল'ৰ আয়োজন কৰাত পৰিয়ালৰ পৰা বিশেষ সহায়-সহযোগ পাই আহিছে।

নাজিৰাতো 'ভাস্কৰ পণ্ডিত', 'হিন্দুৰী', 'দেৱলা দেৱী' আদি অনূদিত আৰু 'সতীৰ তেজ' নামৰ ঐতিহাসিক নাটক মঞ্চস্থ হৈছিল। 'নীলাম্বৰ', 'মণিৰাম দেৱান' আদি নাটকো তাত কৃতিত্বৰে অভিনীত হৈছিল। গোলাঘাট, দেৰগাওঁ আদি ঠাইতো

এনেদৰে অনূদিত নাটক দেশপ্ৰেমৰ ভাব আছিল। আগতে উল্লেখ কৰা নগাঁওৰ 'পিয়লি ফুকন' নাটকে এই ক্ষেত্ৰত অসম জুৰি এক আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰিছিল। ১৯৪৭ চনত এই নাটক প্ৰথমবাৰলৈ নগাঁওত মঞ্চস্থ হৈছিল। উল্লেখনীয় যে কলিকতাৰ স্থায়ী ব্যবসায়ী মঞ্চত অভিনীত অতি জনপ্ৰিয় দেশপ্ৰেমমূলক বাংলা নাটক 'চিৰাজউদ্দৌলা' (মহেন্দ্ৰ গুপ্ত ৰচিত) কাহিনী নিবেদন শৈলীৰ প্ৰভাৱে অসমৰ বহুতো নাটকৰ ৰচনাত মূৰ্ত হৈছিল। পিয়লি ফুকন নাটকৰ গাঁথনি, বিশেষকৈ নাচনীৰ আৰু নাৰায়ণৰ চৰিত্ৰ 'চিৰাজউদ্দৌলা'ৰ আলেয়া আৰু গোলাম হুচেইনৰ চৰিত্ৰৰ অনুৰূপ। ফাঁচি কাঠত পিয়লিৰ সংলাপতো '(সিহঁতে মোক এবাৰ ফাঁচি দিব)' খুদিৰামৰ ওপৰত ৰচিত 'একবাৰ বিদায় দাওগো মা ঘূৰে আসি' গীতৰ অনুৰূপ চিন্তা অনুভৱ কৰিব পাৰি। আনহাতে প্ৰবীন ফুকনৰ 'লাচিত বৰফুকন' নাটকৰ গাঁথনি আৰু চৰিত্ৰতো সমসাময়িক অন্য নাটকৰ প্ৰভাৱ পৰা যেন লাগে। তেজপুৰৰ বাণ মঞ্চত অনূদিত নাটক 'চন্দ্ৰগুপ্ত' আৰু এই মঞ্চৰ বাবে পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱাই ৰচনা কৰা 'জয়মতী', 'গদাধৰ', 'সাধনী', 'লাচিত বৰফুকন'ৰ দৰে দেশপ্ৰেমমূলক নাটকৰ উপৰি তেওঁৰেই ধেমেলীয়া নাটক 'টেটোন তামুলী', 'গাঁওবুঢ়া' আৰু পৌৰাণিক 'বাণ ৰজা' নাটকৰ কথা উল্লেখনীয়। তদুপৰি দণ্ডিনাথ কলিতাৰ 'বীৰ চিলাৰায়' নাটক বহুবাৰ বাণ মঞ্চত অভিনীত হৈছিল। ১৯২৪ চনত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ 'জয়মতী কুঁৱৰী' নাটকো কৃতকাৰ্য্যতাৰে নিবেদন কৰাৰ কথা সমালোচক উমেশচন্দ্ৰ বৰুৱাই লিখিছে। সেইমতে লক্ষ্মী পূজাত অভিনীত সেই নাটখনিত প্ৰফুল্ল বৰুৱাই (পিটলৈ সাংসদ) জয়মতী, জ্যোতিপ্ৰসাদে ডালিমী আৰু ডা. ললিত চৌধুৰীয়ে গদাপাণিৰ ভাও লৈছিল। সেই বছৰতে নকুলচন্দ্ৰ ভূঞাৰ 'বদন বৰফুকন' আৰু মোহনলাল চৌধুৰীৰ 'মানৰ দিন' অভিনীত হয়। নকুলচন্দ্ৰ ভূঞাৰ বুৰঞ্জীমূলক নাট 'বদন বৰফুকন' আৰু 'চন্দ্ৰকান্ত সিংহ'ৰ বাণ ষ্টেজত সফলতাৰে মঞ্চস্থ হোৱাৰ কথা তেজপুৰৰ লেখিকা দীপালী (বৰা) ডেকাৰ ৰামধেনুত প্ৰকাশিত এটা প্ৰবন্ধত আছে। তেওঁৰ 'বিদ্ৰোহী মৰাণ' আৰু 'নুমলী কুঁৱৰী' (১৯৬৩) নাটকতো দেশপ্ৰেমমূলক ভাব মূৰ্ত হৈ উঠিছে। কমলানন্দ ভট্টাচাৰ্য ৰচিত 'মৰাণ জীৱৰী' ১৯৩২ চনত মঞ্চস্থ হোৱাৰ কথাও উল্লেখ আছে। মঙলদৈত ১৯৩৪ চনত অসম সাহিত্য সভা উপলক্ষ্যে তপেশ্বৰ শৰ্মাৰ হাতে লিখা নাটক 'শিৱাজী' মঞ্চস্থ হোৱাৰ উপৰি পিছলৈ 'পিয়লি ফুকন', 'মগৰীৰ আজান', অনূদিত 'টিপু চুলতান' আদি দেশপ্ৰেম তথা হিন্দু-মুছলিম সম্প্ৰীতিৰ নাটক অভিনীত হৈছিল।

নামনি অসমৰ ধুবুৰীত ১৯২৬ চনত অসম সাহিত্য সভাৰ অধিবেশন বেণুধৰ ৰাজখোৱাৰ সভাপতিত্বত অনুষ্ঠিত হৈছিল। তাত সাহিত্যৰথী বেজবৰুৱাৰ 'জয়মতী কুঁৱৰী' নাট মঞ্চস্থ হৈছিল। অৱশ্যে শিল্পীসকল বৃহত্তৰ অসমৰ বিভিন্ন ঠাইৰ আছিল। যেনে গদাপানিৰ ভাওত ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰ (যোৰহাট), জয়মতী-প্ৰফুল্লচন্দ্ৰ বৰুৱা (শিৱসাগৰ), বুঢ়াগোঁহাই - প্ৰেমকান্ত ভূঞা (গুৱাহাটী), বৰগোঁহাই - পদ্মধৰ চলিহা (শিৱসাগৰ), পৃথু চাংমাই - শৈলেন্দ্ৰ কুমাৰ দত্ত (ছিলং), তৰবৰী - জীৱেশ্বৰ গোস্বামী (ছিলং), ডালিমী - প্ৰবোধ চন্দ্ৰ দাস (গোৱালপাৰা)। সেই উপলক্ষ্যতে বৰপেটাৰ শিল্পীসকলে অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰীৰ 'জয়দ্রথ বধ' পৌৰাণিক নাটখনিও তাত মঞ্চস্থ কৰিছিল। ১৯৪৯ চনত অসম সংঘ সংগঠিত হোৱাৰ পিছত অৱশ্যে মাজে-সময়ে অসমীয়া নাটকো ধুবুৰীত মঞ্চস্থ হয়। আনহাতে ওচৰৰে গৌৰীপুৰৰ ৰজাবাৰীত প্ৰমথেশ বৰুৱা আৰু তেওঁৰ বন্ধুসকলে বাংলা ভাষাৰে কলিকতাত জনপ্ৰিয় হোৱা নাটকহে মঞ্চস্থ কৰিছিল।

গোৱালপাৰাত অসম ক্লাবত এমেছাৰ থিয়েটাৰ ক্লাবে পোনতে অসমীয়া থিয়েটাৰ মঞ্চস্থ কৰিবলৈ লয়। তাত 'নীলাম্বৰ', 'মিছৰ কুঁৱৰী', 'মেৰাৰ সন্ধ্যা', 'ৰক্ষকুমাৰ', 'শকুনিৰ প্ৰতিশোধ', 'মণিৰাম দেৱান' আদি বিভিন্ন সময়ত মঞ্চস্থ হয়। 'ললিতাদিত্য' নাটকৰ অভিনয় অতি জনপ্ৰিয় হোৱা আৰু ১৭ বাৰ মঞ্চস্থ হোৱাৰ কথা অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ 'মঞ্চলেখা'ত উল্লেখ কৰা হৈছে।

বৃহত্তৰ অসমৰ ৰাজধানীত চাকৰি-বাকৰি, বেহা-বেপাৰ কৰা অসমীয়া কলাপ্ৰেমীসকলেও অসম ক্লাবৰ যোগেৰে বহুতো উচ্চ মানৰ অসমীয়া নাটক মঞ্চস্থ কৰাৰ কথাও উল্লেখনীয়। দেশপ্ৰেমমূলক 'জয়মতী', 'চন্দ্ৰকান্ত', 'ছাহজাহান' আৰু স্বাধীনোত্তৰ কালত 'পিয়লি ফুকন', 'কনৌজ কুঁৱৰী', 'হিউৱেন চাং' (প্ৰদীপকুমাৰ বৰুৱা ৰচিত) 'মণিৰাম দেৱান', 'মগৰীৰৰ আজান', 'সতীৰ তেজ' (দণ্ডিনাথ কলিতা) 'ওঠৰ শতিকাৰ অসম' (পূৰ্ণ মজুমদাৰ) আদিৰ কথা এই প্ৰসঙ্গতে উল্লেখ কৰিব পাৰি। 'ভূবনমোহন বৰুৱাৰ (কাঞ্চন বৰুৱা) ৰেডিঅ' নাট 'চিৰাজুদৌলা', 'আলেকজেন্ডাৰ', 'নেপোলিয়ন'ৰ কথাও মনত পৰে। প্ৰসঙ্গক্ৰমে আমি অল ইণ্ডিয়া ৰেডিঅ' ছিলং গুৱাহাটীত অনুষ্ঠান বিষয়া হিচাপে ১৯৪৫/৫৫ চনত ছিলং ষ্টুডিঅ'ৰ সামগ্ৰিক দায়িত্বত থকা সময়ত গেৰিছন থিয়েটাৰত প্ৰথমখন দেশপ্ৰেমমূলক খাছি ভাষাৰ 'উ তিবং সিং' নামে নাটক মঞ্চস্থ কৰিছিলোঁ আৰু লগে লগে ৰেডিঅ' যোগেও প্ৰচাৰ কৰিছিলোঁ। এঘণ্টীয়া সেই নাটখন তেতিয়াৰ ৰাজ্যপালে উদ্বোধন

কৰা আৰু পূৰ্ণ প্ৰেক্ষাগৃহত মোৰ সহকৰ্মী মিছ আলট্ৰেচিয়া ৰয়ৰ পৰিচালনাত অতি সফল হৈছিল। উল্লেখযোগ্য যে সেই সময়ত খাছি অনুষ্ঠানৰ পৰিচালক আছিল অধিবক্তা এছ. জি. নালে আৰু জয়ন্তীয়া অনুষ্ঠানৰ পৰিচালক মিঃ ৰিপল্ কীণ্ডিয়া (পিছলৈ মিজোৰামৰ ৰাজ্যপাল আৰু লোকসভাৰ সদস্য)। এইদৰে অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত বিদেশী শাসন কালত আৰু স্বৰাজ্যোত্তৰ কালৰো এছোৱাত দেশপ্ৰেমমূলক নাটকৰ যোগেৰে জনজাগৰণত সহায় কৰা হৈছিল। ইপিনে নগাঁও জিলাৰ বিভিন্ন ঠাইত অসমীয়া নাট্য ৰচনা আৰু মঞ্চস্থ কৰাৰ অভিলেখ স্মৰণীয়। তদুপৰি প্ৰথম অসমীয়া সামাজিক নাটক 'ৰাম নৱমী'ৰ নাট্যকাৰ নগাঁৱৰে গুণাভিৰাম বৰুৱা। অসমৰ ব্যৱসায়ী মঞ্চত মহিলা অভিনেত্ৰী আনয়নতো ব্ৰজ শৰ্মাক নগাঁৱৰে পুৰণিগুদাম অঞ্চলৰ নাট্যপ্ৰেমীসকলে বিশেষকৈ বিপিনচন্দ্ৰ বৰুৱাই সহায় কৰিছিল। জনামতে প্ৰথম মঞ্চস্থ হোৱা অসমীয়া নাটক 'বঙাল বঙালনী'ৰ ৰচয়িতা আৰু অভিনেতা ৰুদ্ৰৰাম বৰদলৈও নগাঁৱৰে আৰু ১৮৭০ চনত সেই নাটকখন বীণাপাণী নাট্য মন্দিৰত মঞ্চস্থ হোৱা কথা নগাঁও নাট্য মন্দিৰৰ শতবৰ্ষ উপলক্ষ্যে 'শব্দঃ শতম' নামৰ গ্ৰন্থত উল্লেখ আছে। আনহাতে আমাৰ আলোচ্য দেশপ্ৰেমমূলক নাটকৰ বেলিকাও অসমৰ মধ্যমণি স্বৰূপ নগাঁও জিলা অঞ্চলৰ উল্লেখনীয় বৰঙনি আছে। কমলানাথ ভট্টাচাৰ্য, জগৎচন্দ্ৰ বেজবৰুৱা, সাৰদাকান্ত বৰদলৈ, চন্দ্ৰ ফুকন, কৃষ্ণানন্দ ভট্টাচাৰ্য, দ্বিজেন্দ্ৰ মোহন গোস্বামী আদি নাট্যকাৰ আৰু অভিনেতাৰ অৱদান অতুলনীয়। নগাঁৱত চাকৰি কৰি থকা অৱস্থাত নগাঁৱৰ ভাস্কৰ আৰু অভিনেতা যুগল দাসেও নগাঁৱৰ নাট্য মন্দিৰৰ কৃতিত্বৰ ভাগ লোৱাৰ সুযোগ পাইছিল। কমলানন্দ ভট্টাচাৰ্যৰ 'নগাকোঁৱৰ', 'মৰাণ জীয়ৰী', 'চিত্ৰাঙ্গদা', 'সাৰদা বৰদলৈ' আৰু কৃষ্ণানন্দ ভট্টাচাৰ্য ৰচিত 'মগৰীৰৰ আজান' আৰু সাৰদা বৰদলৈৰ 'কুৰঙ্গ নয়নী', 'ভোটা হি ডেকা', 'ফুলগুৰিৰ ধেৱা' আদি নাটকত দেশপ্ৰেমৰ ভাব মূৰ্ত হৈছে। যুগল দাসৰ '১৮৫৭' চিপাহী বিদ্ৰোহৰ ওপৰত লেখা এখন উল্লেখযোগ্য নাটক। দ্বিজেন্দ্ৰ মোহন গোস্বামীৰ 'স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহ', 'কাল ইয়াণ্ডাবু', 'কণ্ঠেং বৰপাত্ৰ গোঁহাই', 'গৰমা কুঁৱৰী' আদিও দেশপ্ৰেমমূলক নাট্য ৰচনাৰ উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন। সৰ্বশ্ৰী ব্ৰজকুমাৰ ফুকন, ৰাজকুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, গোলাপচন্দ্ৰ বৰা, দেৱকুমাৰ শইকীয়া, নেত্ৰকমল বৰঠাকুৰ ডা. দিলীপ কুমাৰ বৰুৱা, কানু বেজবৰুৱা, মাধৱ বৰপূজাৰী, সেন্দৰ্ঘময়ী ভট্টাচাৰ্য আদি নাট্যকাৰ নাট্যকৰ্মীৰ লগতে অভিনয় দক্ষতাত চন্দ্ৰ মোহন, শাৰদা বৰদলৈ, জীতেন শৰ্মা আদিৰ উপৰি বকুল শইকীয়া (দাস), পবিত্ৰ বৰকাকতি, তছদুক ইউছুফ

আদি বহু অভিনেতা অভিনেত্ৰীয়ে নগাঁও জিলাৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ নাম আমাৰ নাট্য বুৰঞ্জীত যুগমীয়া কৰিছে। অসম নাট্য সন্মিলনৰ কৰ্মকৰ্তাৰূপে * হৰেশ্বৰ গোস্বামী, নাট্যকৰ্মীৰ লগতে নতুন বহু নাট্যকাৰ অভিনেতাই নগাঁওৰ এই দিশত কৃতিত্ব বহন কৰে।

শেষত আহিছোঁ বৃহত্তৰ কামৰূপ অঞ্চললৈ, য'ত যাত্ৰাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি থিয়েটাৰৰ ব্যৱসায়ী আৰু চৌখীন মঞ্চ গঢ় লৈ উঠিছিল আৰু বৰ্তমান নাট্য আন্দোলনৰে অসমীয়া পূৰ্ণাংগ জনপ্ৰিয় মঞ্চ নাটকক এক দেশজোৰা কৃতিত্ব প্ৰদান কৰিছে।

গুৱাহাটীত কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ আৰু ডাঃ ৰাদানাথ ফুকনে যুটীয়া ভাৱে ৰচনা কৰা 'জয়মতী' নাটক অভিনীত হৈছিল। ১৯১৫ চনত কামৰূপ নাট্য সমিতিৰ জন্ম হয় আৰু সেই অনুষ্ঠানৰ জৰিয়তে বহু নাটক অভিনীত হয়। তাৰ ভিতৰত 'চন্দ্ৰগুপ্ত', ব্ৰজ শৰ্মাৰ নাট্য দলৰ 'বাজীৰাও', 'ৰাণাপ্ৰতাপ', মুকুন্দ দাসৰ 'যাত্ৰাদল', বৰপেটা সংগীত সমাজৰ 'জয়দ্রথ বধ', শিখিদ্ধজৰ 'দান পৰীক্ষা' আদি উল্লেখনীয়। ১৯২৩/২৪ চনৰ পৰা এই সমিতিৰ মঞ্চতো ভাস্কৰ নাট্য মন্দিৰ ৰূপে নামকৰণ কৰা হয় আৰু তাত বেজবৰুৱাৰ 'জয়মতী কুঁৱৰী' জ্যোতিপ্ৰসাদৰ 'শোণিত কুঁৱৰী', অনুদিত নাটক 'চন্দ্ৰগুপ্ত' দৈৱচন্দ্ৰ তালুকদাৰৰ 'বামুণী কোঁৱৰ', প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ 'নীলাম্বৰ' আদি অভিনীত হৈছিল। এবাৰ 'নীলাম্বৰ'ত জ্যোতিপ্ৰসাদেও এটা নাচ প্ৰদৰ্শনত ভাগ লোৱা কথাৰ উল্লেখ পোৱা যায়। কামৰূপ নাট্য সমিতিৰ যোগেৰেই সাহিত্যাচাৰ্য অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা আৰু প্ৰদীপ ফুকন, লক্ষ্যধৰ চৌধুৰী, বদনচন্দ্ৰ শৰ্মা, সৰ্বেশ্বৰ চক্ৰৱৰ্তী আদি নাট্যকাৰৰ সৃষ্টি হোৱা বুলি ক'ব পাৰি। 'মণিৰাম দেৱান', 'লাচিত বৰফুকন', 'পিয়লি ফুকন' আদি নাটক অতি সফলতাৰে এই মঞ্চত অভিনীত হোৱা কথাও উল্লেখনীয়। সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ 'জ্যোতিৰেখা' সাৰদা বৰদলৈৰ 'মগৰীবৰ আজান', জ্যোতিপ্ৰসাদৰ 'লভিতা' অতুল হাজৰিকাৰ 'টিকেদ্ৰজিৎ', ফণী শৰ্মাৰ 'কিয়', আমাৰ 'জুয়ে পোৰা সোণ' আদি দেশপ্ৰেমমূলক নাটকো গুৱাহাটীৰ বিভিন্ন মঞ্চত, ৰাজ্যিক পুথিভঁৰাল প্ৰেক্ষাগৃহত আৰু পিছলৈ ৰবীন্দ্ৰ ভৱনত মঞ্চস্থ হৈছে। উত্তৰ গুৱাহাটী, আজাৰা, পলাশবাৰী, ছয়গাওঁ, কামাখ্যা আদি ঠাইতো পৌৰাণিক বুৰঞ্জীমূলক নাটক সময়ে সময়ে মঞ্চস্থ হৈছিল। উত্তম বৰুৱাৰ 'জেৰেঙাৰ সতী'ৰো অভিনয় এই সময়তে হয়। নলবাৰীত ত্ৰৈলোক্য গোস্বামীৰ 'পদুম কুঁৱৰী' নাটকখনো দন্দুৱা দ্ৰোহৰ পটভূমিত ৰচিত

হৈছিল। পিছলৈ ভ্ৰাম্যমান নাট্যদল আৰু নবীন-প্ৰবীণ বহুতো শিল্পী গোষ্ঠীয়ে নলবাৰী, পাঠশালা অঞ্চলক অসমীয়া মঞ্চজগতত এক বিশিষ্ট সন্মানজনক স্থান দিয়ে।

ভ্ৰাম্যমান মঞ্চক নতুন আঙ্গিক আৰু অভিনয় আকৰ্ষণীয় প্ৰদৰ্শনৰ মাজেৰে ১৯৬৩ চনত নৱ জন্ম দিয়া পাঠশালাৰ ভ্ৰাতৃদ্বয়ৰ নাম উল্লেখনীয়। পিছলৈ পাঠশালাৰ উপৰি চামতা, নলবাৰী, হাজো আৰু উজনি অসমতো এই নতুন সম্পূৰ্ণ ব্যৱসায়ী আন্দোলন বিয়পি পৰে। বহুতো দেশপ্ৰেমমূলক নাটকো এই দলবোৰে প্ৰদৰ্শন কৰি আহিছে। শিক্ষাবিদ আৰু নাট্যপ্ৰেমী ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰ নলবাৰী গৰ্ডন স্কুলৰ প্ৰধান শিক্ষক হৈ থকা সময়ত অঞ্চলটোত নাট্য চৰ্চাৰ উন্মেষৰ কথা স্মৰণীয়। নলবাৰী অঞ্চলৰ ভূগুপতি দত্তই গুৱাহাটীৰ আৰ্ল ল কলেজত পঢ়োঁতে ভাস্কৰ নাট্য মন্দিৰতো আকৰ্ষণীয় অভিনয় কৰিছিল। চন্দ্ৰগুপ্তৰ চাণক্য, ছাহজাহানৰ নাম ভূমিকাত, ঔৰঙ্গজেৱৰ নাম ভূমিকাত, লাচিত বৰফুকনৰ আতন বুঢ়াগোঁহাইৰ ভাওত তেওঁ প্ৰশংসনীয় অভিনয় কৰাৰ কথা জনা যায়। আনহাতে * প্ৰভাতচন্দ্ৰ গোস্বামী নলবাৰী অঞ্চলৰ এগৰাকী বিশিষ্ট নাট্যকাৰ আছিল। * ইশ্বৰচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ নামো এই ক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য। পীৰ বক্স আলি, আতোৱাৰ ৰহমান আদিয়ে মঞ্চ তথা নাট্য জগতলৈ অৰিহণা যোগাইছে। ভবেন বৰুৱাই আজিলৈকে ভ্ৰাম্যমানৰ বাবে অলেখ নাটক ৰচি পৰিচালনা কৰি আছে। তেওঁ 'কনকলতা'ৰ দৰে দেশপ্ৰেমমূলক নাটকবোৰ চোঁতা। বৰপেটাৰ বিষয়ে আগৰ ছোৱা কালৰ আৰু বিশেষকৈ মিলন মন্দিৰক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ় লোৱা নাট্য প্ৰচেষ্টাৰ কথা উনুকিয়াইছোঁ। সমান্তৰাল ভাৱে স্বাধীনতা লাভৰ আগছোৱা কালত পঞ্চাশৰ দশকৰ আৰম্ভণিতে মিলন সংঘ নামেৰে এটি নাট্য গোষ্ঠীয়েও মঞ্চ সাজি বা গুদাম ঘৰ আদিকে মঞ্চৰূপে ব্যৱহাৰ কৰি পৌৰাণিক আৰু বুৰঞ্জীমূলক নাটক মঞ্চস্থ কৰিছিল। সতীশ দাস, সতীশ শৰ্মা, চাৰু দাস আদিৰ এনে প্ৰচেষ্টা উল্লেখনীয়। আমিও এইসকলৰ সহযোগত একেদৰে নাট মেলিছিলোঁ। তদুপৰি 'সুকুমাৰ কলা সংঘ' নামেৰে এটা অনুষ্ঠান গঢ়ি বৰ্তমানৰ এম, ভি, স্কুলৰ তদানীন্তন হেড পণ্ডিত পৰ্বানন্দ দাসৰ সহযোগত নৃত্য-গীতৰ প্ৰতিযোগিতা পতা, আৰু আবৃত্তিৰো প্ৰতিযোগিতাৰ উপৰি নহাটি আৰু বৰবজাৰৰ গুদাম ঘৰত নাটক আলেখ্য মঞ্চস্থ কৰিছিলোঁ। তাৰ ভিতৰত প্ৰভাত শৰ্মাৰ 'ৰাজনটী', মই অনুবাদ কৰা 'টিপু চুলতান', মোৰ 'বিয়াল্লিচৰ তেজৰ ডাগ' আদিৰ কথা মনত পৰে। 'চিত্ৰলেখা' নামেৰে মোৰ প্ৰথম মঞ্চ ৰচনাৰ প্ৰচেষ্টাৰে নৃত্য-গীতমুখৰ

নাটিকাখনি শ্ৰীমতী শীলা শৰ্মাৰ (বৰ্তমান ডা. শীলা বৰঠাকুৰ, সদৌ অসম লেখিকা সমাৰোহৰ বিষয়বসীয়া) তালিদাত লিখি গৱৰ্ণমেণ্ট হাইস্কুলৰ তেতিয়াৰ মুছলিম ছাত্ৰাবাসৰ সমুখৰ মৰা নদীৰ দাঁতিৰ খেৰী ঘৰ এটাত অকল ছোৱালীৰ দ্বাৰা মহিলা দৰ্শকৰ বাবে মঞ্চস্থ কৰিছিলোঁ। শীলা নাম ভূমিকাত আছিল, তদুপৰি তেতিয়া উচ্চ মহলৰ চাকৰিয়ালসকলৰ জীয়ৰীকেইগৰাকীয়ে ভাও লৈছিল। মহাদেৱ দাস সঙ্গীত চিত্ৰ দাসৰ নৃত্য পৰিচালনাৰে মই পৰিচালনা কৰা নাটিকাখনিৰে বৰপেটাত ১৯৪৩/৪৪ চনত চাঞ্চল্যৰ সৃষ্টি কৰিছিল। তেতিয়া ছোৱালীক চেমনীয়া বয়সৰ হ'লেও মঞ্চত নমোৱা আৰু পিছলৈ লৰীত তুলি স্বাধীনতাৰ শোভাযাত্ৰাত সমৰ্থিত সঙ্গীত গোওৱা ধৰণৰ আমাৰ প্ৰচেষ্টাক বৰপেটাৰ বক্ষণশীল চামে সন্দেহৰ চকুৰে চাইছিল। আনহাতে নাৰায়ণচন্দ্ৰ দেৱ মিশ্ৰক সভাপতি, শিক্ষাবিদ অধ্যক্ষ শ্ৰীচিদানন্দ দাসক কাৰ্য্যকৰী সভাপতিৰূপে লৈ প্ৰধান সম্পাদকৰূপে আমি নিজে আৰু সহকাৰী পৰেশ বৰুৱা আৰু ভোলা দাস (খগেশ) আৰু বহুতো উৎসাহী বন্ধু বত্ৰ, প্ৰভাত, আৰফান আলি, পৰ্বানন্দ দাস, গিৰীশ দাস(তানসেন), মহাদেৱ দাস, দয়ালচন্দ্ৰ দাস, চিত্ৰ দাস, নৰহৰি বুঢ়াভকত, পুৰুষোত্তম দাস আদিৰ সহযোগত আৰু লগতে চাকৰি কৰিবলৈ গুৱাহাটীৰ পৰা অহা "নৃপেন্দ্ৰনাথ ভট্টাচাৰ্য, সুৰেন দাসৰ সক্ৰিয় সহায়ত কেতিয়াবা গুৱাহাটীৰ পৰা "সৰ্বেশ্বৰী চক্ৰৱৰ্তী, শ্ৰীলক্ষ্মধৰ চৌধুৰী আদিকো অনাই সুকুমাৰ কলা সংঘৰ নামত আমি সভা-সমিতি, বিচিত্ৰানুষ্ঠান, নাট্যাভিনয় আদি কৰিছিলোঁ। সাহিত্যিক সোনাপতি দেৱশৰ্মায়ে সপৰিয়ালে আমাক কাৰ্য্যকৰী সহযোগিতা আগ বঢ়াইছিল। স্বাধীনতাৰ আগ ছোৱা কালৰ দুই চাৰিগৰাকী নেতৃস্থানীয় ব্যক্তিৰ কথা আৰু কামৰ সমালোচনা কীৰ্তন ঘৰৰ চৌহদত হঠাতে পতা সভাত বা বিচিত্ৰানুষ্ঠানত আবৃত্তি আৰু নাটিকাযোগে প্ৰচাৰ কৰিছিলোঁ। প্ৰথম স্বাধীনতা দিৱসত ১৯৪৭ চনৰ ১৫ আগষ্টৰ আগনিশা আমি মৰা নদীত গান্ধীজীৰ আলোক সজ্জিত প্ৰকাণ্ড 'কাট-আউট'লৈ সাক্ষ্য শোভাযাত্ৰা কৰা, সিদিনা কংগ্ৰেছ আয়োজিত অনুষ্ঠানৰ সমান্তৰাল ভাৱে "মথুৰা মোহন হিতৈষী আৰু আমাৰ নেতৃত্বত সমদল উলিওৱা, সমান্তৰাল প্ৰভাত ফেৰীৰ আয়োজন কৰা, 'ধুমুহা' নামেৰে চাৰি পিঠিৰ ছপা প্ৰচাৰ পুস্তিকাৰে ৰাজনৈতিক স্বাধীনতা শেষ কথা নহয় আৰু অৰ্থনৈতিক মুক্তি সংগ্ৰাম চলি বখাৰ আহান জনাই বৰপেটা আৰু সবভোগত লৰীৰে গৈ বক্তৃতা দিয়া বা এবাৰ বৰপেটা ৰোডত লোকপ্ৰিয় গোপীনাথ বৰদলৈ ভ্ৰমণ কৰা ৰেল ৰাখি স্মাৰক-পত্ৰ দিয়াৰ বাবে গ্ৰেপ্তাৰ হ'বলগীয়া বহু কথা মনত

আছে। এনে ধৰণে আৰু সমবয়সীয়াসকলে একালত নাটক-সঙ্গীতৰো মাধ্যমেৰে গণজাগৰণৰ প্ৰচেষ্টা চলোৱাৰ কথা মনত পৰে। উল্লেখনীয় যে আমি আনকি নতুন দেশপ্ৰেমমূলক গীত ৰচনাৰে চৰকাৰত উপস্থিত কংগ্ৰেছ দলৰ সমান্তৰাল ভাৱে সেয়া নিবেদন কৰিছিলোঁ। এখন গীতৰ পুথিত সন্নিবিষ্ট প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ ৰচিত তেনে গীত আছিল। আমাৰ 'ভগতৰ তেজ জয় চীকা তোৰ বিতৰ তোৰ খুদিৰ ছাই', 'শত মণিৰাম পিয়লিৰ দল ভয় নাই হে'ৰ ভয় নাই' আদি গীতো বাটে-পথে সমৰ্থিত কৰে গোৱাইছিলোঁ। বৰ্তমানে নৱ প্ৰজন্মৰ মাজতো যৌৱনসুলভ অস্থিৰতা আৰু তেওঁলোকৰ প্ৰতিবাদী মনৰ বহিঃ প্ৰকাশৰ বাবে বিভিন্ন কলা-মাধ্যমৰ ব্যৱহাৰৰ বাস্তৱতা আৰু আৱশ্যকতা সেয়ে আমি গভীৰ ভাৱে উপলব্ধি কৰোঁ।

স্বাধীনতা লাভৰ পিছত আমাৰ দৃষ্টিৰে দেশাত্মবোধক ঐতিহাসিক নাটকৰ ঠাই ল'লে নৱলব্ধ ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাৰ পিছতো দেখা দিয়া দৰিদ্ৰতা, অৱহেলিতৰ মানসিকতা, দুৰ্নীতি পৰায়ণতা, ক্ষমতা লাভৰ অৰ্থে একালৰ মুক্তি সংগ্ৰামী এচামে এতিয়া প্ৰদৰ্শন কৰা চৰম স্বাৰ্থপৰতা আদিৰ বিপৰীতে প্ৰতিবাদী চিন্তাৰ বা প্ৰত্যক্ষ প্ৰত্যাহানৰ বিভিন্ন পৰীক্ষা নিৰীক্ষামূলক নাটকে। তদুপৰি অসমত ১৯৪৮ চনত প্ৰতিষ্ঠিত চৰকাৰী ইলেকট্ৰনিক মাধ্যম বেডিঅ'ৰ বাবে আৱশ্যক হোৱা অলেখ চুটি নাটক, আলোচ্য আদিৰ ক্ষেত্ৰত দেশপ্ৰেমৰ পুনৰ প্ৰচাৰ আৰু নতুন আঙ্গিকৰ শ শ নাটকৰ চাহিদা আছিল। আজি পুষ্কালবহুৰে তেনে প্ৰক্ৰিয়াত বহুতো দেশাত্মবোধক নাটকৰো সৃষ্টি হ'ল, যিবোৰ ভালদৰে সংৰক্ষিত হোৱা নাই যেন লাগে। গতিকে ভৱিষ্যতৰ বাবে তেনে বহুত সফল বা বিফল প্ৰচেষ্টাৰ কোনো 'ৰেকৰ্ড' নোহোৱাৰে সম্ভাৱনা। অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা ৰচিত 'টিকেডজি'ৰ দৰে অসমীয়া দেশপ্ৰেমমূলক বেডিঅ' নাটক সৰ্বভাৰতীয় বিভিন্ন ভাষাত প্ৰচাৰ হৈছে। তদুপৰি বহুতো বেডিঅ' নাটক মঞ্চোপযোগী কৰি আনকি কথাছবিৰ ৰূপতো পুনৰ নিবেদিত হৈছে। ফণী শৰ্মাৰ 'ভোগজৰা' বেডিঅ' নাটখনে প্ৰতিযোগিতাত প্ৰথম পুৰস্কাৰ পোৱাৰ পিছত মঞ্চ ৰূপত পুনৰ নিবেদন কৰাৰ উদাহৰণকে দিব পাৰি। একেদৰে আমাৰ 'মোৰে মলুৱা' বেডিঅ' নাটকৰ ভেটিত বৰপেটাৰ সমাজ জীৱনৰ সংস্কাৰকামী দৃষ্টিৰে আৰু সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ প্ৰচাৰেৰে 'অপৰাজেয়' নামৰ কথাছবি নিৰ্মাণ কৰাৰ কথা উনুকিয়াৰ খুজিছোঁ এই কাৰণতে যে যি গৰাকী মহান ব্যক্তিত্বৰ অধিকাৰী বিদ্ৰোহী কবি প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ স্মৃতিত এই বক্তৃতাৰ আয়োজন কৰা হৈছে, তেওঁ উক্ত কথাছবিৰ এটি বিশিষ্ট ভাণ্ডত অৱিস্মৰণীয় অভিনয় কৰিছিল। দেশ বিভাজনৰ

ফলত গৃহহাৰা হোৱা সমাজৰ নিম্ন বৰ্গৰ খাটি খোৱা শ্ৰেণীৰ এজন মাছমৰীয়া 'হাৰাণ ছাহা' তথা নায়িকা বীণাৰ (বিখ্যাত অভিনেত্ৰী বোম্বেৰ ৰাখী গুলজাৰ অভিনীত) দেউতাকৰ ভাও লৈছিল প্ৰসন্নলাল। আনহাতে তেওঁ কিছুদিনলৈ গুৱাহাটীত অসম চৰকাৰৰ প্ৰচাৰ বিভাগত চাকৰি কৰা সময়ত আমি আকাশবাণীৰ গুৱাহাটী কেন্দ্ৰৰ চাকৰিয়াল হিচাপে প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ দ্বাৰা 'চুলতানা ৰেজিয়া', 'পঞ্জাব কেশৰী ৰঞ্জিত সিং' আদি দেশপ্ৰেমমূলক চুটি নাট লিখাই প্ৰযোজনা কৰিছিলোঁ। শেষত সম্ভৱ দশকত 'দৈনিক অসম'ত কাম কৰা সময়ত মই ৰেডিঅ'ৰ তেতিয়াৰ নাট বিভাগৰ প্ৰযোজক, বিখ্যাত নাট্যকাৰ অৰুণ শৰ্মাৰ উদ্যোগত বৰপেটাৰ কথিত ভাষাৰে লিখা 'মৰাহাতী' নামৰ বৰপেটাৰ ঐতিহ্যমণ্ডিত হাতী দাঁতৰ কাম আৰু সত্ৰৰ সংস্কৃতিৰ লগতে কৈৱৰ্ত সম্প্ৰদায়ক একালত কীৰ্তন ঘৰত প্ৰবেশৰ অধিকাৰ নিদিয়াৰ প্ৰতিবাদৰ দৃষ্টিৰে লিখা নাটক বৰপেটাৰ চাৰ্কিট হাউচত বাণীবদ্ধ কৰাইছিলোঁ। সেই নাটকত মূল চৰিত্ৰ হাতী দাঁত শিল্পী ৰাধাকান্তৰ ভাওত আছিল প্ৰসন্নলাল। অত্ৰাসন্ধিক হ'লেও কৰ খুজিছোঁ যে সেই সময়ত তেওঁ মোক তেওঁৰ ব্যঙ্গ তথা তীক্ষ্ণ বুদ্ধিসম্পন্ন উক্তিৰে উদগনি দি কৈছিল 'তুমিহে বৰপেটাৰ মান ৰাখিছা; আমি কলঙ্কহে'। তদুপৰি এবাৰ তেওঁ মোক তেওঁৰ 'অপেশ্বৰী' নামৰ নৃত্যগীতিমুখৰ নাটকখন দি সেইখন কিবা উপায়ে যিকোনো মাধ্যমত প্ৰচাৰ কৰিবলৈ এক প্ৰকাৰ অনুৰোধ কৰিছিল, যি কাম এতিয়ালৈকে কৰিব নোৱাৰি লাজ অনুভৱ কৰাৰ কথা বহুতকৈ কওঁ। যি কি নহওক, প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ নিজৰ উক্তিৰে এইখিনিতে তেওঁৰ অমৰ সৃষ্টি 'নীলাম্বৰ'ৰ জন্মৰ কথা উল্লেখ কৰিব খুজিছোঁ। ১৯২১ চনত বাণ থিয়েটাৰলৈ বিজুলী পোহৰ আহিল আৰু তাৰ উপযোগীকৈ নাটকৰ প্ৰযোজনা হোৱাত 'নীলাম্বৰ' লিখি উলিয়াওঁ। সেই নাট পূজাৰ সময়ত মঞ্চস্থ হয়। 'নীলাম্বৰ'ৰ শেষ দৃশ্যত শ্মশানত ফুল ছটিওৱা অংশটোত আন কাকো নোপোৱাত জ্যোতিপ্ৰসাদ, মই আৰু প্ৰফুল্ল বৰুৱা ওলাব লগীয়া হৈছিল। সম্ভৱ সেই দিনাই জ্যোতিপ্ৰসাদৰ প্ৰথম বাণ ষ্টেজত অৱতৰণ। সমাধিৰ চিন স্বৰূপে ৰখা হৈছিল স্বৰ্গীয় সঙ্গীতাচাৰ্য লক্ষ্মীৰাম বৰুৱাৰ প্ৰকাণ্ড 'ভায়োলা'খনৰ বাকচটো। ইয়াৰ অলপ দিন পিছতে জ্যোতিপ্ৰসাদে 'শোণিত কুঁৱৰী' নাটখনত চাবলৈ দি তেওঁৰ পৰামৰ্শ লোৱাৰ কথাও প্ৰসন্নলালৰ প্ৰবন্ধত আছে। তদুপৰি ১৯২৪ চনত আৰ্ল ল কলেজত পঢ়োঁতে গুৱাহাটীত 'নীলাম্বৰ' অভিনীত হোৱা আৰু সেইবাৰ জ্যোতিপ্ৰসাদে এটা দৃশ্যত নচা, 'বজ্ৰেশ্বৰ বৰদলৈয়ে গীত গোৱা,' লক্ষ্মীনাথ দাস

আৰু লক্ষীপুৰৰ জমিদাৰ নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীয়েও নাটকখন চোৱা; লক্ষ্মী দাসে 'নীলাম্বৰ' নাটকখনৰ আসোঁৱাহাৰিণিৰ কথা বুজাই দিয়া আৰু নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীয়ে মৰমেৰে তেওঁক থিয়েটাৰ সম্পৰ্কীয় ইংৰাজী পুথি উপহাৰ দিয়া কথাও তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ। এইদৰে তেজপুৰ আৰু গুৱাহাটীত স্বনামধন্য বহুতো ব্যক্তিৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হোৱা বিদ্ৰোহী কবি নাট্যকাৰ প্ৰসন্নলালৰ স্মৃতি অবিস্মৰণীয়।

দেশাত্মবোধক নাটক হিচাপে নকুলচন্দ্ৰ ভূঞাৰ নাটক 'বদন বৰফুকন'ৰো জন্ম হৈছিল তেজপুৰ বাণ মঞ্চক কেন্দ্ৰ কৰি তেতিয়াৰ সেই নগৰৰ 'পিয়াৰীমোহন চৌধুৰী, ডাঃ ললিতমোহন চৌধুৰী আদিৰ নেৰা-নেপেৰা উদগনি। আনহাতে সাহিত্যাচাৰ্য অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকায়ো লিখিছে যে ১৯২৩ চনত কটন কলেজৰ ছাত্ৰ হৈ থাকোঁতে তেজপুৰৰ বাণ ষ্টেজৰ সম্পাদক 'ৰাধিকাকান্ত দাসে আহি নাটক বিচাৰিছিল আৰু 'বেউলা' নাটৰ পাণ্ডুলিপি নিয়ে আৰু বাণ মঞ্চত সফলতাৰে মঞ্চস্থ কৰে। তেওঁৰ 'নৰকাসুৰ' নাটকখনো ছপাবলৈ বাণ মঞ্চই সাহায্য-অভিনয়ৰ দিহা কৰিছিল। এইদৰে এগৰাকী মহান নাট্যকাৰৰ সৃষ্টি হ'ল, যি দুকুৰিৰো অধিক সৰু-বৰ নাটকৰ জন্ম দিলে। অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা ৰচিত দেশপ্ৰেমমূলক নাটক বা নাটকীয় দৃশ্যভিত্তিক ৰচনাৰ ভিতৰত 'ছোহৰাব কস্তম', 'মাতৃপূজাত মোমাই বলি', 'কনৌজ কুঁৱৰী' বা 'হিন্দুস্তান বিজয়', 'বীৰাঙ্গনা', 'ছত্ৰপতি শিৱাজী', 'টিকেজিৎ' আদি উল্লেখনীয়। পাঁচ অঙ্কীয়া নাটক 'সেনাপতি টিকেজিৎ' প্ৰথমে ১৯৫৮ যোগে প্ৰচাৰিত হয়। ১৯৫৯ চনত গুৱাহাটীৰ বিহুতলিৰ মুকলি মঞ্চতো নাটখন জনপ্ৰিয় হয়।

নকুলচন্দ্ৰ ভূঞাৰ 'জেৰেঙাৰ সতী', 'বদন বৰফুকন', 'চন্দ্ৰকান্ত সিংহ', 'বিদ্ৰোহী মৰাণ', 'নুমলী কুঁৱৰী' নাটকেইখন দেশপ্ৰেমমূলক। ডিব্ৰুগড়ৰ লক্ষ্মীকান্ত দত্তৰ 'মনোমতী'ৰ উপৰি 'মুক্তি অভিযান' নাটকত বিয়াজিছৰ গণ আন্দোলনৰ পৰা স্বাধীনতা লাভৰ সময়লৈকে ঘটা কাহিনীক্ৰমৰ বিষয়বস্তুৰ মাজতো দেশাত্মবোধৰ দৃষ্টি লক্ষণীয়।

স্বাধীনতা লাভৰ পিছতহে দেশপ্ৰেমমূলক কাহিনী প্ৰত্যক্ষ ভাবে অসমীয়া নাটৰ মাজেৰে মঞ্চায়িত হোৱা বুলি ক'ব পাৰি। জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ 'লভিতা' নাটক ১৯৪১ চনৰ শেষত 'শালনি' এয়াৰ ফিল্মত ঘটা এটা ঘটনাৰ প্ৰেৰণাৰে লিখি অসমীয়া নাটৰ দেশপ্ৰেমৰ বাবে চূড়ান্ত আত্মত্যাগৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰে। তদুপৰি নেতাজী সুভাষ বসুৰ আজাদ হিন্দ বাহিনীৰ ভাৰতভূমিত পদাৰ্পণৰ ঐতিহাসিক

পটভূমিত আৰু হিন্দু-মুছলমানৰ সম্প্ৰীতিৰ সত্তাৰ আদৰ্শত এইখন যুগজয়ী অসমীয়া নাটক ৰূপকোঁৱৰ জ্যোতিপ্ৰসাদে ৰচিছিল।

দৈৱচন্দ্ৰ তালুকদাৰৰ 'অসম প্ৰতিভা', 'ৰামুণী কোঁৱৰ', 'হৰদত্ত', 'বিপ্লৱ', 'ভাস্কৰ বৰ্মা' নাটকত নাট্যকাৰৰ দেশপ্ৰেমৰ ভাবৰ লগতে 'ৰেণু' নামৰ কাল্পনিক নাটখনত হিন্দু-মুছলমানৰ সম্প্ৰীতিৰ আদৰ্শ প্ৰচাৰ স্বৰণীয়। বিনন্দচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'শৰাইঘাট', আনন্দ বৰুৱাৰ 'কমতা কুঁৱৰী', কমলানন্দ ভট্টাচাৰ্যৰ 'নগা কোঁৱৰ', দণ্ডিনাথ কলিতাৰ 'সতীৰ তেজ' আৰু 'বীৰ চিলাৰায়'ৰ কথাও এই প্ৰসঙ্গত উল্লেখনীয়। 'চিৰাজ'ৰ মূল গল্প লেখক লক্ষীধৰ শৰ্মাৰ 'সতী জয়মতী কুঁৱৰী', 'দেশৰ কথা' আদি চুটি নাটৰ কথাও প্ৰাসঙ্গিক। ১৯৪৯ চনত লিখা 'কুশল কোঁৱৰ' নামৰ নাটকত সুবেদ্ৰনাথ শইকীয়াই পাঁচ অংকৰ জীৱনীমূলক কাহিনীৰে দেশৰ মুক্তি আন্দোলনত এগৰাকী একনিষ্ঠ অহিংস সেৱকৰ অসীম ত্যাগ আৰু কৰুণ পৰিণতিৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰিছে। আনহাতে গণেশ গগৈৰ 'কাশ্মীৰ কুমাৰী' আৰু 'জৈৰেঙাৰ সতী' আদি নাটকেও নাট্যকাৰৰ দেশৰ প্ৰতি থকা আবেগ অনুভূতিৰ পৰিচয় দিয়ে।

প্ৰবীন ফুকনে তেওঁৰ সামাজিক নাটকবোৰতো সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰত দেখা দিয়া অসামাজিক দৃষ্টিভঙ্গীৰ ওপৰত পৰোক্ষ ভাবে হ'লেও সমালোচনাৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰিছিল। শ্ৰীলক্ষ্যধৰ চৌধুৰীৰ 'নিমিলা অক্ষ' নাটকত মধ্যবিত্ত সমাজৰ দুৰ্দশাৰ চিত্ৰেৰে ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাৰ পিছতো দেশাত্মবোধৰ দৃষ্টিত অৰ্থনৈতিক সমতাৰ আৱশ্যকতাৰ ইঙ্গিত দিয়ে। সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাই 'জ্যোতিৰেখা' নাটকত বিয়ালিছৰ পটভূমি অঙ্কনৰ প্ৰচেষ্টা চলাইছিল। আৰ্মি ১৯৪৮ চনৰ ১৫ আগষ্টৰ স্বাধীনতা দিৱসত অল ইণ্ডিয়া ৰেডিঅ' শ্বিলং গুৱাহাটীৰ পৰা 'আগ বাঢ়ি যোৱা' নামৰ প্ৰথম দেশপ্ৰেমমূলক সঙ্গীতমুখৰ আলোচ্য প্ৰচাৰ কৰিছিলোঁ।

নটসূৰ্য ফণী শৰ্মাৰ লক্ষীধৰ শৰ্মাৰ গল্প আধাৰিত 'চিৰাজ' বাংলাৰ পৰা অভিযোজনাৰে অনুদিত 'এমুঠি চাউল' আৰু অসমৰ ৰাজনৈতিক প্ৰক্ৰিয়াত শিল্পীৰ মূল্যায়নৰ ইঙ্গিতসূচক 'কিয়' নাটকতো নাট্যকাৰৰ দেশৰ আৰ্থ-সামাজিক দিশলৈ থকা অনুভূতি-আবেগৰ পৰিচায়ক। তেওঁৰে বন্ধু বিষ্ণু বাতাৰ গীত-নৃত্যৰ আলোচ্যখনিতো দেশপ্ৰেমৰ প্ৰকাশ হৈছিল। আনহাতে প্ৰফুল্ল বৰুৱাৰ 'পিয়লি ফুকন' নাটকো দেশাত্মবোধৰ নিদৰ্শন— এই কথাত সন্দেহ নাই। আমাৰ নিজৰ 'জুয়ে গোৰা লোণ' প্ৰত্যক্ষ ভাবে চীনা আক্ৰমণৰ পটভূমিত দেশৰ বিভিন্ন ভাষিক বা

আঞ্চলিক গোষ্ঠীৰ সংহতিৰ পৰিচায়ক হিচাপে কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ সঙ্গীত নাটক বিভাগৰ দ্বাৰা ১৯৬৩ চনত আয়োজিত সৰ্ব-ভাষাৰ দিল্লী সমাৰোহত শ্ৰেষ্ঠ স্বীকৃত হৈছিল। বৰপেটাৰ 'মুনীন বায়ন', 'গিৰীশ দাস আদি শিল্পীৰ উদ্যোগত অসমৰ বহু বহু অভিনেতা-অভিনেত্ৰীৰ নিবেদিত নাটকখন বহু বাৰ বহু ঠাইত মঞ্চস্থ হয়। আনহাতে 'এটি ভৰা এমুঠি ছাই' একাংকিকাত দেশ বিভাজনৰ প্ৰতিক্ৰিয়া আৰু 'অৱতৰণ' বা 'বাঘা ছিদ্দিকি'ত বাংলাদেশৰ অভ্যুত্থানৰ পটভূমি দাঙি ধৰিছিলোঁ। পিছলৈ 'অগ্নিপৰীক্ষা' নাটকত সমাজৰ দুৰ্নীতিৰ ওপৰত প্ৰতিবাদ দাঙি ধৰা বা বৰপেটাৰ সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ লগতে কুসংস্কাৰৰ বিৰুদ্ধে 'ৰজনী বিদূৰ'ৰ দৰে (অসম সাহিত্য সভাৰ দ্বাৰা পুৰস্কৃত) কেবাখনো অনাতাঁৰ নাটক আৰু মঞ্চ নাটৰ উপৰি শেহতীয়াকৈ লিখা অপ্ৰকাশিত নতুন নাটক (কালকণ্ঠ)ত অসমৰ তামূলবাৰী অঞ্চলত সাম্প্ৰতিক ভাতৃঘাতী সংঘাতৰ ৰূপ দাঙি ধৰাৰ বাবে আমি কৰা প্ৰচেষ্টাৰ বিষয়ে বেছি ক'ব খোজা নাই। আনহাতে অতুল বৰদলৈৰ 'তেজে ধোৱা কামেং' চীনা আক্ৰমণৰ ভেটিত ৰচা অন্য এখন সফল নাটক। চৈয়দ আব্দুল মানিকৰ 'ৰাজদ্রোহী' বুৰঞ্জীমূলক নাটক আৰু তেওঁৰ বহু সংখ্যক অনাতাঁৰ নাটত সম্প্ৰীতি-সমন্বয়ৰ লগতে দুৰ্নীতি-ভ্ৰষ্টাচাৰৰ প্ৰতি কটাক্ষপাত বৰ্তমান। গোকুল পাঠক, কিৰণ দাস আদিৰ নাটকতো দেশৰ মুক্তি সংগ্ৰামৰ লগতে সমাজ সংস্কাৰৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰাৰ কথা উনুকিয়াব পাৰি। আকাশবাণী গুৱাহাটীৰ চাহিদাই বহু সংখ্যক নতুন নাট্যকাৰ সৃষ্টি কৰিছে। প্ৰবীনসকলকো যথেষ্ট মাননি দি ন ন নাটক লিখাইছে। সেইবোৰৰ মাজত দেশাত্মবোধ নাটকবোৰ সংৰক্ষিত কৰিলে অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ যুগমীয়া উত্তৰণৰ ইতিহাস ৰচনাত সহায়ক হ'ব। একেদৰে একাঙ্ক নাট প্ৰতিযোগিতা আৰু পূৰ্ণাঙ্গ নাট প্ৰতিযোগিতা বা ভ্ৰাম্যমান দলৰ নাটকৰ উপৰি চলচ্চিত্ৰৰ চিত্ৰনাট্যৰ ক্ষেত্ৰতো আৰু বৰ্তমানৰ দূৰদৰ্শনৰ চাহিদাতো তেনে দেশাত্মবোধ নাটক উদ্ভৱ হৈ আছে। 'অহলা আত্মা' নামেৰে চীনৰ যুদ্ধত মৃত্যুবৰণ কৰা ভাৰতীয় সেনা কেইজনমানৰ ওপৰত লিখা মোৰ প্ৰামাণ্য আলোচ্যধৰ্মী নাটকখন ৰেডিঅ' যোগে প্ৰচাৰৰ উপৰি তাৰ হিন্দী অনুবাদ (নবাক্ষণ বৰ্মাৰ) বোম্বেৰ বিখ্যাত আলোচনী 'ধৰ্মযুগ'ত প্ৰকাশ হৈছিল। উৰিষ্যাৰ মহিলা কবি সুজাতা প্ৰিয়স্বদাই তাৰ পৰা উৰিয়ালৈ অনুবাদ কৰে আৰু সেইসূত্ৰতে পিছলৈ তেওঁৰ লগত মই দেশ-বিদেশৰ দেশাত্মবোধক আৰু সংহতিমূলক কবিতা অসমীয়া ভাষালৈ অনুবাদ কৰি বিভিন্ন আলোচনীত প্ৰকাশ কৰোঁ। উল্লেখনীয় যে ফিলিপাইনছৰ জাতীয় নেতা জ্যোছে

বিজেলৰ দেশপ্ৰেমমূলক কাব্যৰ ভাঙনি কৰাৰ পিছত উক্ত ৰাষ্ট্ৰৰ সাংস্কৃতিক পৰিষদে আমাক দুয়োকে আৰু 'দৈনিক অসম'ৰ পুথিৰ আকাৰৰ পূজা সংখ্যাত প্ৰকাশ কৰাৰ বাবে কাকতখনৰ সম্পাদক কীৰ্তিনাথ হাজৰিকাকো স্বৰ্ণ পদক সহ 'ডিপ্লমা অৱ মেৰিট' প্ৰদান কৰিছিল - ১৯৭৪ চনত।

দেশপ্ৰেমমূলক নাটক দেশৰ স্বাধীনতাৰ আগত আৱেগ-উত্তেজনাৰে জনসাধাৰণৰ অৰ্থে ৰচিত বা মঞ্চস্থ হৈছিল। স্বৰাজ্যোত্তৰ কালত ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাৰ পিছতো যে জনগণৰ আৰ্থ-সামাজিক স্থিতিৰ উন্নয়নৰ আৱশ্যক, সেই চিন্তাৰে নতুন নাট্যকাৰসকলে দুৰ্নীতি, ভ্ৰষ্টাচাৰ, অৰ্থনৈতিক স্বাধীনতা, কুসংস্কাৰ-অশিক্ষাৰ বিৰুদ্ধে যুক্তিনিষ্ঠ ভাৱে মানৱীয় দৃষ্টিৰে নৱ জনজাগৰণৰ লক্ষ্য লৈ বহুতো নাটক ৰচনা বা মঞ্চস্থ কৰি আহিছে। কিন্তু বেছিভাগ নাটক ছপাৰ আকাৰত পোৱা নেযায় কাৰণে সম্পূৰ্ণ ইতিহাসৰ দৰে এই দিশত আলোকপাত কৰাটো কঠিন। মাত্ৰ আমাৰ নিজস্ব অভিজ্ঞতা বা বিভিন্ন সমীক্ষা আৰু বাতৰিৰ ভেটিত তেনে নাটকৰ অতি ক্ষুদ্ৰাংশৰ কথাহে উনুকিয়াব পৰা হ'ল। তদুপৰি মঞ্চৰ উপৰি কথাছবি, ৰেডিঅ', দূৰদৰ্শন আদিৰ উপৰি ভ্ৰাম্যমান আৰু অপেচাদাৰী নাট্যগোষ্ঠীৰ যোগেৰেও প্ৰচাৰিত বহু নাটকৰ চিত্ৰনাট্যতো দেশাত্মবোধ বিষয়ৰ অৱতাৰণা কৰা হৈছে। তাহানি ১৯৫২ চনত অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ 'আহুতি' নাটকত হাঁ' পোহৰ তথা অশৰীৰী উক্তিৰে গান্ধীজীৰ আদৰ্শ প্ৰচাৰত পিতা-পুত্ৰৰ মতানৈক্যৰ কাহিনী দাঙি ধৰা হৈছিল। ১৯৫৬ চনত চৈয়দ আব্দুল মালিকৰ 'ৰাজদ্রোহী' নাটকত অসম বুৰঞ্জীৰ সতৰাম চৰিত্ৰৰ নতুন বিশ্লেষণেৰে দেশপ্ৰেমৰ চিত্ৰ নিৰেদন কৰিছে। ১৯৫৮ চনৰ সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱা 'জ্যোতিৰেখা', ১৯৫৮ চনৰ অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ ৰেডিঅ'ৰ বাবে পোনতে লিখা 'বীৰ টিকেদ্ৰজিত', ১৯৬২ চনত প্ৰকাশিত উত্তম বৰুৱাৰ 'বৰ মানুহৰ দোলা', আৰু যুগল দাসৰ ১৮৫৭ চনত মঞ্চস্থ 'আমাৰ অগ্নিপৰীক্ষা' আদি নাটকত বিভিন্ন আঙ্গিকৰ পৰীক্ষাৰে আৰু দেশপ্ৰেম মানে যে দেশবাসী তথা মানুহৰ অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক দিশত মুক্তাৱস্থাৰ দূৰন্ত হেঁপাহ তাকে প্ৰতিফলিত কৰা হৈছে।

প্ৰফুল্ল বৰুৱাৰ সাম্প্ৰদায়িক প্ৰীতিৰ 'সাঁকো' (১৯৬৮) আব্দুল মজিদৰ যোৰহাটত ১৯৬৮ চনত (প্ৰথমবাৰ থিয়েটাৰ স্কোপ পদ্ধতিত মঞ্চ) দুৰ্নীতি বিৰোধী 'চোৰ' বা সাৰদা বৰদলৈৰ গান্ধীবাদী আদৰ্শৰ 'উপহাৰ', হিমেন বৰঠাকুৰৰ ভ্ৰষ্টাচাৰ বিৰোধী 'বাঘ' (১৯৭৯), অখিল চক্ৰৱৰ্তীৰ 'আমি স্বপ্নাতুৰ' বা 'উত্তৰ পুৰুষ', দ্বিজেন

গোস্বামীৰ 'কাল ইয়াণ্ডাবু' (১৯৮১), দেবেন শৰ্মাৰ '১৮৯৪' (পাথৰিঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহৰ ওপৰত) লিখা নাটকবোৰো উল্লেখনীয়। পাথৰিঘাটৰ এই কাহিনীৰ ওপৰত ড. পৰমানন্দ ৰাজবংশীৰ খুলীয়া ভাওনাৰে নিৰেদিত 'নাঙল মাটি আৰু মানুহ', লক্ষ্মীনাৰায়ণ কোঁৱৰৰ 'পথৰঘাটৰ ৰণ' আৰু গুৱাহাটী দূৰদৰ্শনৰ যোগেৰে প্ৰচাৰিত এখন (ধাৰাবাহিক) চিত্ৰনাট্যৰ কথাও ক'ব পাৰি। ভ্ৰাম্যমানৰ বাবে মহেন্দ্ৰ বৰঠাকুৰৰ 'এই মাটিতে' নাটকো এই দিশত উল্লেখনীয়। পৰাগধৰ চলিহাৰ অসমৰ হেজাৰ বছৰীয়া সত্যতা-সংস্কৃতিৰ উদ্ভৱণৰ মঞ্চৰূপ 'চাৰি হেজাৰ বছৰৰ অসম' (যিখন শিৱসাগৰ ঘূৰণ মঞ্চত মঞ্চস্থ কৰাৰ লগতে ৰেকৰ্ড কৰি অনাতাঁৰ যোগে প্ৰচাৰ কৰাত আমি প্ৰত্যক্ষ ভাৱে জড়িত আছিলোঁ) দেশপ্ৰেমৰ অনুভূতি প্ৰকাশৰ নতুন ধৰণৰ মঞ্চৰূপ বুলি ক'ব পাৰি। চলিহাৰ কথাছবি কৰাৰ বিফল প্ৰচেষ্টাৰ 'সোণ ৰূপ নেওচি'ৰ চিত্ৰনাট্য বা মঞ্চৰূপৰ কথাও মনত পৰে। আনহাতে সন্তৰ দশকৰ আগভাগৰ পৰা আৰম্ভ হোৱা (অচ্যুত লহকৰ আৰু তেওঁৰ ভ্ৰাতৃ সদা লহকৰৰ অভিনয় প্ৰচেষ্টাৰে) ভ্ৰাম্যমান মঞ্চৰ কাৰণে তেজপুৰৰ প্ৰফুল্ল বৰাই (অনাতাঁৰ বাবেও এসময়ত বহু নাটক তেওঁ লিখিছিল) বহু সংখ্যক নাটক লিখিছে। নলবাৰীৰ ভবেন বৰুৱা বা গুৱাহাটীৰ মহেন্দ্ৰ বৰঠাকুৰে ব্যৱসায়ী নাট্য ৰচক ৰূপে সংখ্যা আৰু গুণেৰে জনপ্ৰিয়তাৰ উচ্চ শিখৰ পোৱাটো লক্ষণীয়। এই ব্যৱসায়ী মাধ্যমলৈ ইতিমধ্যে চুটি গল্প-একাঙ্ক নাটকত বিশিষ্ট অৱদান যোগোৱা ড. ভবেন শইকীয়াৰ অৱদান যুগমীয়া হৈ ৰ'ব। সকলোৰে নাম উল্লেখ কৰাটো সম্ভৱ নহ'লেও প্ৰফুল্ল বৰা, ভবেন বৰুৱা, সত্যব্ৰত দত্ত, জিতেন শৰ্মা, হেমন্ত দত্তৰ কথা মনত পৰে। আমাৰ 'পৃথিৱীৰ প্ৰেম' উপন্যাসৰ সুজিত সিংহই কৰা অভিযোজনাৰ বাবে আৰাধনা থিয়েটাৰে All India Critics Association ৰ শ্ৰেষ্ঠতাৰ বঁটা পাইছিল। সেইখন নাটকত সন্তৰ দশকৰ ছাত্ৰ আৰু যুবকৰ মানসিকতাৰ হিংস্ৰ উশ্বলতা আৰু আদৰ্শৰ অনুসন্ধানত হাঁহকাৰৰ ছবি দাঙি ধৰা হৈছিল। আমাৰ আন এখন কাল্পনিক গীত-নৃত্য প্ৰধান নাটক 'ৰূপ-অপৰূপ'ত (সুৰদেবী থিয়েটাৰ নিৰেদিত) শাসকৰ বিৰুদ্ধে বিপ্লৱী জনজাগৰণৰ চিত্ৰ আছিল।

ব্যঙ্গ নাটকৰ যোগেৰেও আওপকীয়া ভাৱে ৰাজ্য তথা দেশখনত চলি থকা গণতন্ত্ৰৰ নামত অপশাসন, ভ্ৰষ্টাচাৰ, সন্ত্ৰাসৰ লগতে ভোকাতুৰ আৰু অসহায় জনসাধাৰণৰ কৰুণ চিত্ৰ নিৰেদন কৰা হৈছে। আলি হাইদৰৰ 'অহৈতুকী দেশপ্ৰেম', অৰুণ গোস্বামীৰ 'আজি', হেমেন বৰঠাকুৰৰ 'দ্বীপ', সমৰেন্দ্ৰ নাৰায়ণদেৱৰ 'ভেকো

ভাওনা', বঞ্জিত শৰ্মাৰ 'সংলাপ' বা প্ৰবীণ নাট্যকাৰ লক্ষ্যধৰ চৌধুৰীৰ 'এনিশাৰ অতিথি' আদিৰ কথা মনত পৰে। স্বৰাজ্যোত্তৰ কালত পাকিস্তানৰ লগত সংঘৰ্ষ, কাশ্মীৰ সমস্যা, বাংলাদেশ সৃষ্টি আৰু বাৰ্ষিক চীনা আক্ৰমণৰ সময়ত প্ৰচাৰোপযোগী বহু দেশপ্ৰেমমূলক গীত, কবিতা, আলোচ্য, নাটক প্ৰচাৰিত হৈ আহিছে। শ্বহীদ শ্বেৰানি (অনুবাদ), আব্দুল হামিদ (ভূপেন হাজৰিকা), বাংলাদেশ আক্ৰমণ বিষয়ক বঞ্জিত শৰ্মাৰ 'পাৰ্থনা' আৰু আমাৰ 'অৱতৰণ' (বাঘা ছিদ্দিক), চীনৰ আক্ৰমণৰ ওপৰত আমাৰ 'জুয়ে পোৰা সোণ', অহল্যা-আত্মা (শ্বহীদ কেইগৰাকীমানৰ তথ্যমূলক কাব্য-নাটিকা) আৰু বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ ধাৰাবাহিকৰূপে আমাৰ দ্বাৰা নিৰেদিত 'শতঘ্নী' (প্ৰথম পুৰুষত লিখা নাটকীয় উপন্যাসৰ পৰীক্ষামূলক বচনা)ৰ লগতে তেওঁৰ ৰেডিঅ'ৰ বাবে ৰচিত স্বগতোক্তি সমূহত কুশল কোঁৱৰকে আদি কৰি অসমৰ ত্যাগী মুক্তিকামী ব্যক্তিসকলৰ বক্তব্যৰে দেশপ্ৰেমৰ বাণী অনাতাঁৰ যোগে প্ৰচাৰিত হৈছে। শেহতীয়াকৈ লোকনাট্যৰ আলমত লিখা নতুন নতুন অপেশাদাৰী প্ৰচেষ্টাযোগে কেবাখনো এই নাটক ৰচিত হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত দৰঙীয়া কৃষ্টিৰ যোগে ড. পৰমানন্দ ৰাজবংশীৰ 'মাঙল, মাটি আৰু মানুহ', কামৰূপী (বৰপেটা অঞ্চলৰ) নাম আদিৰ যোগে নিৰেদিত প্ৰমোদ দাসৰ 'হনুমান সাগৰ বান্ধা চাউ', আমাৰ ৰেডিঅ' নাটক 'নাৰী দাহ' আদিতো কুসংস্কাৰ, ভট্টাচাৰ্য আদিৰ বিৰুদ্ধে প্ৰচাৰৰ প্ৰচেষ্টা আছে। ডিব্ৰুগড়ৰ 'অজানকা' নাট্যগোষ্ঠীৰ দুলাল ভট্টাচাৰ্য ৰচিত 'অথঃ বাঞ্চাপূৰণ সংবাদ' নাটকখনত (দিল্লীতো ১৯৯৭ চনত মঞ্চস্থ) ৰজা-মন্ত্ৰীৰ চৰিত্ৰেৰে বৰ্তমান প্ৰশাসনৰ ক্ষেত্ৰত অতি প্ৰাসংগিক নৃশংস হত্যা-প্ৰতিহিংসাৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰিছে। যদিও কাল্পনিক চৰিত্ৰবোৰ সৃষ্টি কৰা হৈছে তথাপি তাৰ মাজেৰে যেন হেমলেটত অত্যাচাৰী ৰজাৰ চৰিত্ৰৰ দাপোন দাঙি ধৰি আত্ম-উপলব্ধিৰ ইঙ্গিত দিয়াৰ দৰে এই ব্যঙ্গ-মিশ্ৰিত নাটকতো দৰ্শকৰ মন উদ্বুদ্ধ কৰাৰ সফল চেষ্টা কৰা হৈছে।

মহেন্দ্ৰ বৰঠাকুৰে পথৰকাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহৰ ওপৰত ভ্ৰাম্যমানৰ বাবে ৰচা নাটকখন 'এই মাটিতে' দেশপ্ৰেমমূলক আৰু লগতে আঞ্চলিক তথা সংলাপৰ দিশেৰে উন্নত হৈছে। ভবেন বৰুৱাৰ বিয়াল্লিছৰ কিশোৰী বিপ্লৱী 'কনকলতা' নাটকখনো ভ্ৰাম্যমান নাট্যমঞ্চৰ অৱদান। অসম নাট্য সন্মিলনৰ পূৰ্ণ দৈৰ্ঘ্যৰ নাট প্ৰতিযোগিতা, জ্যোতিৰূপাৰ বাৰ্ষিক একাঙ্ক নাট প্ৰতিযোগিতা, বিশ্বনাথ চাৰিআলিৰ সূৰ্য্য বৰা সৌৱৰণী একাঙ্ক প্ৰতিযোগিতাৰ উপৰি মাজে-সময়ে বিভিন্ন ঠাইত অনুষ্ঠিত এনে

প্ৰতিযোগিতাতো বহু সংখ্যক দেশপ্ৰেমমূলক উচ্চ খাপৰ নাটক আৱিস্কৃত হৈছে। অপেশাদাৰী মঞ্চত মদন কাজিৰ 'জয়মতী', মুনীন ভূঞাৰ 'জৰৌ বৌ পৰজা', বঞ্জিত শৰ্মাৰ 'সংলাপ', পঙ্কজ জ্যোতি ভূঞাৰ 'ওপৰ মহলাৰ বন্ধুজন' আদি নাটকত দেশপ্ৰেম তথা মানবীয় অনুভূতিৰ সংঘাত আৰু অসমত চলি থকা অস্তিত্ব ৰক্ষাৰ সংগ্ৰামৰ কথা আছে।

আনহাতে ১৯৯৭-৯৮ চনৰ আকাশবাণী গুৱাহাটীৰ স্বৰ্ণ জয়ন্তী উপলক্ষ্যে নিৰেদিত নাট সমাৰোহৰ নাটক কেইখনমানো সাম্প্ৰতিক কালৰ দৃষ্টিৰে দেশাত্মবোধক। মহেন্দ্ৰ বৰঠাকুৰৰ 'মাজ নিশাৰ চিঞৰ' (ভ্ৰাম্যমান মঞ্চতো নিৰেদিত নাটকৰ অনাতাঁৰ ৰূপ) নাটকত অসমৰ উগ্ৰবাদী অস্থিৰ স্থিতিত যুৱক-যুৱতী এচামৰ কৰুণ পৰিণতি আৰু এগৰাকী বিধবা মহিলাৰ মানবীয়তাৰ মাজেৰে নৈতিক মূল্যবোধৰ চিত্ৰ উৎকৰ্ষাৰ মাজেৰে নিৰেদিত হৈছে। সেই দিশেৰে যুগপোযোগী আৰু শিক্ষাদায়ক এই নাটকখন উল্লেখনীয়। আন এখন নাটক অৰুণ শৰ্মাৰ 'আৰু এক অধ্যায়' নামৰ (মঞ্চৰূপ দিয়া বুলিও জনা যায়) সংলাপ-প্ৰধান নাটকত বৰ্তমানৰ উগ্ৰবাদী যুৱক সমাজৰ মনত দেখা দিয়া আবেগ-উত্তেজনাৰ নিয়ন্ত্ৰণেৰে আৰু ক্ৰম প্ৰগতিৰে সমাজবাদী মুক্তিৰ সাৰ্থকতা প্ৰতিপন্ন কৰাৰ যুক্তি দাঙি ধৰা হৈছে। মহেন্দ্ৰ বৰঠাকুৰৰ 'মাজ নিশাৰ চিঞৰ'ত মানবীয়তা আৰু আবেগ নিৰ্ভৰতাই আগ ঠাই পাইছে, আনহাতে অৰুণ শৰ্মাৰ 'আৰু এক অধ্যায়' ৰাজনৈতিক চিন্তাৰ দ্বিধা আৰু দ্বন্দ্বৰে হিংসাৰ অনাৱশ্যকতা বা অসাৰ্থকতাৰ কথা প্ৰকাশিত হৈছে। একে নাট সমাৰোহত আমাৰ 'নতুন নাটক' (মঞ্চৰূপত 'কালকণ্ঠ') নাটখনত নলবাৰী, তামুলপুৰ অঞ্চলত সংঘটিত গণ হত্যাৰ পটভূমিত আৰু প্ৰতি মৃতৰ বাবে এক লাখ টকা পৰিয়ালক দিয়া বৰ্তমানৰ প্ৰশাসনীয় প্ৰক্ৰিয়াক ব্যঙ্গ আৰু ক্ষোভৰ মাজেৰে দাঙি ধৰা হৈছে। এখন অৱহেলিত নাট্যমঞ্চৰ লগত জড়িত বুদ্ধৰ দ্বাৰা বৰ্তমানে কাকো কোনেও বিশ্বাসত লব নোৱাৰা আৰু টকাৰে মানুহৰ জীৱনৰ মূল্য নিকাষণ কৰা প্ৰবৃত্তিৰ ওপৰত প্ৰশ্ন তুলি নাটক সামৰা হৈছে। যাত্ৰাধৰ্মী প্ৰচেষ্টাৰ মুনীন্দ্ৰ শৰ্মা ৰচিত 'সেতু বন্ধন'ত আওপকীয়াভাবে শ্ৰীলংকা আৰু ভাৰতৰ মৈত্ৰীৰ আভাষ অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দত দাঙি ধৰা হৈছিল। একেদৰে 'উৰুখা' (চেয়দ ছাদুল্লা ৰচিত) নাটকত সমাজৰ দুমুখীয়া শ্ৰেণীৰ দুৰ্ভোগৰ ছবি আৰু আৰু পদ্ম বৰকটকীৰ 'পুতলাৰ নমস্কাৰ'ত বৰ্তমানে অসমৰ সংবাদ জগততো সোমাই পৰা চৰম ভট্টাচাৰ্যৰ মুক্ত প্ৰকাশে জাতীয় চেতনা উদ্বুদ্ধ কৰে। সংবাদ এতিয়া বিক্ৰীযোগ্য পণ্যদ্রব্যত পৰিণত

হোৱাৰ কথা অপ্রিয় সত্য যেন বুলি কব পাৰি। তদুপৰি সংবাদ ব্যৱসায়ী এচামে সাংবাদিক সকলক আনকি দেহ-মন বিসৰ্জন দি তেওঁলোকৰ স্বার্থৰ বাবেহে খটুওৱাৰ প্ৰৱণতা বাঢ়িছে। ফলত একালৰ সম্পাদকৰ মৰ্য্যদা অবনমিত হৈছে—এই দুয়োটা বিষয় যোৱা ৩ আৰু ৪ এপ্ৰিল তাৰিখে (১৯৯৮) নতুন দিল্লীৰ Parliament Annexeত হোৱা World Press Council Associationৰ দুদিনীয়া অভিবৰ্তন তথা আলোচনা চক্ৰত উত্থাপিত হৈছিল। উনৈশ খন দেশৰ শতাধিক প্ৰতিনিধিৰ লগতে ভাৰতৰ ২৭ গৰাকী বিশেষভাবে নিমন্ত্ৰিত প্ৰতিনিধিৰ ভিতৰত অসমৰ শ্ৰীধীৰেন্দ্ৰনাথ বেজবৰুৱা আৰু মই আছিলোঁ। যোৱা পঞ্চাশ বছৰত দেশৰ আৰু পৃথিৱীৰ সংবাদ সেৱাৰ গতি ধাৰা, বা ব্যক্তিগত চৰিত্ৰ হননৰ সমস্যা আৰু বিভিন্ন ৰাষ্ট্ৰৰ বাতৰিত অন্য ৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰতি বিৰূপ দৃষ্টিভঙ্গী এই তিনিটা বিষয়ত আলোচনা চক্ৰ হৈছিল। তাতেই ভাৰতৰ পৰা আমাৰ আলোচ্য নাটখনৰ কাহিনীত থকা সমস্যাৰ কথা উঠিছিল যে এতিয়া News also turned to be a saleable commodity আৰু বৰ্তমানে সম্পাদক কিছুমানক Glamorous Showboy ৰূপে লৈ চাৰিকাঠি ঘূৰায় ন্যস্ত স্বার্থৰ প্ৰকাশকে। যিকি নহওঁক, এইদৰে পদ্ম বৰকটকীৰ নাটকখনো এক সাহসী প্ৰচেষ্টা বুলিব পাৰি।

সমাজ সংস্কাৰৰ আদৰ্শ প্ৰচাৰৰ বাবেও অসংখ্য একাঙ্ক নাটক, অনাতাঁৰ নাটক, বাটৰ নাটক ৰচিত হৈছে যদিও, সেইবোৰ থিতাতে পোৱা কঠিন। ঐশ্বৰ্য্য কাকতিৰ ‘শাৰী শাৰী পতাকা’ অন্যায়ৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ, সত্যৰঞ্জন কলিতাৰ প্ৰাপ্ত বয়স্ক শিক্ষাৰ বাবে লিখা ‘বুনিয়াদ’ আদিতো তেনে প্ৰচেষ্টা বৰ্তমান।

ভাৰতীয় গণ নাট্য সংঘৰ অসম শাখাই মঞ্চস্থ কৰা উদ্দেশ্যধৰ্মী আলেখ্য, নাটক আদিৰো এই দিশত বৰঙণি কম নহয়। ১৯৫৫ চনত নগেন কাকতি ৰচিত আৰু পৰিচালনাৰ ‘তুফান’ নামৰ নাটিকা ৰঙাপাৰাত তেজপুৰ শাখাই চাহ-বনুৱাৰ কথিত ভাষাৰে নিবেদন কৰা কথা সোণালী জয়ন্তীৰ স্মৰণিকাত উল্লেখ কৰিছে। অবিভক্ত অসমৰ ছিলঙত ছাঁ নাট (Shadow Play)ৰ জৰিয়তে ‘তিৰোং সিঙৰ আত্মা’ নামেৰে এখন পূৰ্ণাঙ্গ ছাঁ নাটত বীৰজনৰ ত্যাগৰ চিত্ৰ বৰ্ণিত হৈছে। আগতে উল্লেখ কৰা মতে ছিলং অনাতাঁৰ কেন্দ্ৰৰ তত্ত্বাৱধানত বিষয়া হৈ থাকোঁতে আমি ‘উ তিৰোং সিং’ নামৰ খাছি নাট এখন ১৯৫৪ চনত গেৰিছন থিয়েটাৰত বিশেষভাৱে লিখাই কৰিছিলোঁ। আনহাতে ধাৰা বিবৰণী আৰু নেপথ্য অভিনয়ৰ লগতে আলোক সম্পাতৰ বৈশিষ্ট্যৰে গণ নাট্য সংঘই বিভিন্ন ভাষা ভাষী দৰ্শক শ্ৰোতাক দেশপ্ৰেমৰ

ভাৱেৰে উদ্বুদ্ধ কৰিব পাৰিছিল। আনহাতে গণ নাট্যৰ ‘বদলা লেনা’ নামৰ চাহ-মজদুৰৰ কথিত ভাষাৰ আন এখন প্ৰচাৰ ধৰ্মী নাটকৰ কথাও উল্লেখনীয়। সীতানাথ লহকৰৰ বাটৰ নাটবোৰো উদ্দেশ্যধৰ্মী, বনুৱা কৃষকৰ মাজত একাত্মবোধ আৰু নৱজাগৰণৰ বাবে ৰচিত।

অসম লেখক সমবায় সমিতিয়ে ১৯৮৯ চনত ৰূপালী জয়ন্তী উপলক্ষে ‘নাট্য সংকলন’ এখন প্ৰকাশ কৰিছিল। তাত থকা তিনিখন নাটক ক্ৰমে আমাৰ ‘অগ্নি পৰীক্ষা’, বসন্ত শইকীয়াৰ ‘এজন নায়কৰ মৃত্যু’ আৰু ডা. যোগেন বায়নৰ ‘ৰামধেনু’—তিনিখন সমাজৰ দুৰ্নীতি, ভ্ৰষ্টাচাৰ, আধুনিকতাৰ নামত অসংযত জীৱনৰ বিচ্ছিন্নতাৰ হাঁহকাৰ তথা সমাজখন ভাঙি অনা বিচিত্ৰ চৰিত্ৰৰ শঠতাৰ চিত্ৰেৰে দেশপ্ৰেমৰ আহ্বানকে দিয়ে। পুথিখনৰ পাতনিত বিশিষ্ট নাট্যকাৰ, সমালোচক শ্ৰীৰাম গোস্বামীয়ে লিখিছে—

‘অগ্নি পৰীক্ষা’ মঞ্চ কলাৰ ফালৰ পৰা উপভোগ্য নাটক। নাট্যকাৰে তেওঁৰ কবিসুলভ হৃদয়েৰে মানৱ মনৰ অন্তৰ্ভ্ৰন্দ আৰু সংঘাত সৃষ্টি কৰি এই নাটকখন ৰসাল কৰি তুলিছে। শশ শোষণকাৰী, দুৰ্নীতিপৰায়ণ লোক আৰু দুষ্কৃতিৰ বিৰুদ্ধে গভীৰ সংকল্পেৰে থিয় দিবলৈ ডেকা শক্তিক আহ্বান জনাইছে।

আনহাতে বসন্ত শইকীয়াৰ ‘এজন নায়কৰ মৃত্যু’ সম্পৰ্কে শ্ৰীৰাম গোস্বামীয়ে মন্তব্য দিছে এনেদৰে—“তেওঁ ৰচনা কৰা নাটৰ ভিতৰত ‘মৃগতৃষ্ণা’, ‘মানুহ আৰু অসুৰ’ আংগিকৰ ফালৰ পৰা নতুন সোৱাদৰ অভিযোজনা। সমাজৰ বিবৰ্তনৰ লগে লগে নতুন নাটকীয় চিন্তাই শইকীয়াৰ ৰচনা ভঙ্গীত মূৰ তুলি উঠিছে। আধুনিক জীৱনৰ অসংযত বিচ্ছিন্নতাই যি গভীৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিছে তাকেই বসন্ত শইকীয়াই ‘এজন নায়কৰ মৃত্যু’ত প্ৰকাশ কৰিছে। এনে অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ তেওঁ এটা Absurd কাহিনী বুটলি লৈছে; য’ত মানসিক সংঘাত আৰু বিবেক-দংশন প্ৰকট হৈ উঠিছে।”

ডা. যোগেন বায়নৰ নাটক ‘ৰামধেনু’ উদ্দেশ্যধৰ্মী নাটক। সমাজত বাস কৰা বিচিত্ৰ মানুহৰ বিচিত্ৰ কাণ্ড কাৰখানাত কেনেকৈ বহু মানুহৰ জীৱন ছিন্নভিন্ন হয়, আশা ছহিত পৰিণত হয়, কেনেকৈ সমাজত ভাঙোন ধৰে তাকে নাটকখনিত ৰূপায়িত কৰা হৈছে।

আমি আগতে উল্লেখ কৰা মতে স্বৰাজেন্দ্ৰৰ কালত পাকিস্তানৰ লগত দ্বন্দ্বৰ ভেটিত বহুতো দেশপ্ৰেমমূলক নাটক ৰচিত হয়। তেনেদৰে বাংলাদেশ সৃষ্টিৰ সময়ত

‘মুক্তি বাহিনী’ৰ ওপৰতো নাটক ৰচিত হৈছিল। মুক্তি বাহিনীৰ নেতাগৰাকী বাঘা ছিদ্দিকীৰ কৰ্মৰাজিৰে আৰু তেতিয়াৰ পশ্চিম পাকিস্তানী সৈন্যৰ গণ-ধৰ্ষণৰ তথ্যৰ ভেটিত আমি ৰেডিঅ’ত ‘অবতৰণ’ নামৰ নাটকত ফেৰী জাহাজ এখনৰ ওপৰ মহলাৰ পৰা তলৰ ‘ডেক’লৈ অবতৰণৰ ‘চিৰিখন’ক প্ৰতীক ৰূপে লৈ তেতিয়াৰ পূৰ্ব পাকিস্তানত মানৱীয় মূল্যবোধৰ অবতৰণৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলোঁ। এই নাটকখনৰ কথা এতিয়াও অধ্যাপক, সমালোচক উপেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই লগ পালেই কয়। বাংলাদেশৰ এনে পটভূমিত ৰঞ্জিত শৰ্মা ৰচিত ‘প্ৰাৰ্থনা’ নাটকখনৰ কথাও উল্লেখনীয়। আনহাতে দেশবিভাজনৰ পিছতো উভয় দেশৰ সীমামূৰীয়া অঞ্চলৰ হিন্দু-মুছলমানৰ চুবুৰীয়াৰ মনৰ অন্তৰ্ঘৰ্ষৰ ওপৰত আমাৰ একাঙ্ক নাটক ‘এটি তৰা এমুঠি ছাই’ (পিচত নামটো সলাই ‘পোৰা মাটিৰ গোলক’ কৰিছোঁ। গুৱাহাটীত অতি সফলতাৰে মঞ্চস্থ হৈছিল; ৰেডিঅ’তো ‘মানুহ আৰু মানুহ’ নামেৰে প্ৰচাৰ হৈছিল।

লোকগীত-নৃত্য-নাট্যৰ আঙ্গিকেৰে ড. পৰমানন্দ ৰাজবংশীৰ ‘নাঙল মাটি আৰু মানুহ’ বা প্ৰমোদ দাসৰ ‘হনুমান সাগৰ বান্ধা চাউ’ৰ দৰে নাটকবোৰো চাই ভাল লাগিছিল। তেনে বহু একাঙ্ক বা পূৰ্ণ দৈৰ্ঘ্যৰ নাট বিভিন্ন প্ৰতিযোগিতা বা প্ৰদৰ্শনত দেশপ্ৰেম তথা দেশবাসীৰ আৰ্থসামাজিক, ৰাজনৈতিক চেতনাবোধ জগোৱাৰ উদ্দেশ্যে ব্ৰেখ্‌টীয় আঙ্গিকেৰে নাইবা ব্যঙ্গ ধৰ্মী ধৰণে নিৰেদিত নাটক দেখিছোঁ। সৈনিক শিল্পী ব্ৰজ শৰ্মাৰ ওপৰত লিখা বিনোদ ভাগৱতীৰ ৰেডিঅ’ নাট্যৰ কথাও উল্লেখনীয়। আলি হাইদৰ, কিৰণ দাস, অৰিনাশ শৰ্মা, মদন কাজি, সীতানাথ লহকৰ, উমেশ শৰ্মা, ৰফিকুল হুছেইন, গোলাপচন্দ্ৰ বৰা, গিয়াচুদ্দিন আহমেদ, চিন্ময় দাস আদিৰ নাটকৰ উপৰি অসমৰ বহু অপেশাদাৰী নাট্য গোষ্ঠীয়ে মাজে-সময়ে দেশাত্মবোধ উদ্দীপক নাটক মঞ্চস্থ কৰি আছে।

চাহ বনুৱাৰ জীৱন আৰু সমস্যালৈও বহু নাটক লিখা হৈছে। আমাৰ ‘সেউজীয়া তেজ’ আৰু ‘দেও থানৰ মানুহ’ তেনে ধৰণৰ ৰেডিঅ’—সফল নাটক আছিল। তৰুণ দুৱৰাৰ অপূৰ্ব অভিনয়ে ‘সেউজীয়া তেজ’ক অতি জনপ্ৰিয় কৰিছিল। আনহাতে সহজ-সৰল প্ৰাক্তন চাহ শ্ৰমিকৰ মাটি-বাৰী সুদখোৰ ছণ্ডিৱালা মহাজনে চক্ৰান্ত কৰি ‘শালগ্ৰাম শিলা’ পোতাই দেও থান কৰিব খোজাৰ বিপৰীতে শিক্ষিত চাহ বনুৱা ডেকাই থলুৱা আদৰ্শবাদী শিক্ষক-ছাত্ৰৰ সহায়ত উদ্ধাৰ কৰি দেৱতা আৰু মানুহ উভয়ৰে বাবে অঞ্চল এটা গঢ়াৰ বিষয় লৈ প্ৰচাৰ কৰা নাটকখন অতি সাহসী প্ৰচেষ্টা বুলি প্ৰাক্তন ন্যায়াধীশ শ্ৰীডম্বৰুধৰ পাঠকে মোক কৈছিল।

অসমীয়া চলচিত্ৰৰ কাহিনীবোৰৰ মাজতো ১৯৩৫ চনৰ পৰা আজিলৈ প্ৰত্যক্ষ ভাৱে দেশপ্ৰেমমূলক কাহিনীৰ উপৰি পৰোক্ষ ভাৱে দেশৰ তথা দহৰ প্ৰগতিৰ বাণী আমি পাবোঁ। ‘জয়মতী’, ‘ইন্দ্ৰমালতী’, ‘বদন বৰফুকন’, ‘চিৰাজ’, ‘বিপ্লৱী’, ‘নিমিলা অঙ্ক’, ‘পিয়লি ফুকন’, ‘লাচিত বৰফুকন’, ‘মণিৰাম দেৱাণ’, ‘কল্লোল’, ‘শকুন্তলা আৰু শঙ্কৰ জোচেফ আলি’, ‘এই দেশ মোৰ দেশ’, ‘হালধীয়া চৰায়ে বাওঁ ধান খায়’, ‘কনকলতা’, ‘সূৰ্য তেজৰ অন্য নাম’, ‘সংকল্প’ আদি কথাছবিৰ চিত্ৰনাট্যৰ কাহিনী এই ক্ষেত্ৰত উল্লেখনীয়।

এইদৰে অসমৰ নাট্য জগতত দেশপ্ৰেমৰ আৰেগ-অনুভূতিৰ কথা কব পাৰি। আলোচনা অতি দীঘল হৈছে যদিও বহুত নাটক আৰু নাট্যকাৰৰ উল্লেখ কৰিব নোৱাৰাৰ প্ৰতি আমি সচেতন আৰু তাৰ বাবে সংশ্লিষ্ট সকলোৰে ওচৰত ক্ষমা বিচাৰিছোঁ। আচলতে অসমৰ নাট্য সাহিত্যৰ সামগ্ৰিক বুৰঞ্জী এখন এতিয়াও প্ৰকাশ পোৱা নাই। পাঠ্যক্ৰমৰ বাবে আংশিকভাবে তথ্য সম্বলিত ড. সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ গ্ৰন্থ তেখেতৰ লগতে ড. মহেশ্বৰ নেওগৰো অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসত এই দিশত ব্যাপক ভাৱে আমাৰ নাট্য পৰম্পৰাৰ বিৱৰণ সন্নিৱিষ্ট হোৱা নাই। একমাত্ৰ সাহিত্যাচাৰ্য অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ ‘মঞ্চলেখা’ত আৰু অধ্যাপক হৰিচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰ গ্ৰন্থখনিত আপেক্ষিক ভাৱে বিস্তৃত তথ্যৰাজিৰ যোগান ধৰাৰ সফল আন্তৰিক প্ৰচেষ্টা দেখা পোৱা যায়। তথাপি সামগ্ৰিক ভাৱে এই ক্ষেত্ৰত গৱেষণাৰ ভেটিত তথ্য-পাতি সংগ্ৰহ কৰি অসমৰ প্ৰতিখন গাঁওৰ আৰু সৰু নগৰৰ নাট্য পৰম্পৰা তথা গতি ধাৰাৰ ওপৰত ভবিষ্যতে এখন বৃহৎ ইতিহাস ৰচনাৰ থল আছে বুলি ভাবোঁ।

শেষত সাম্প্ৰতিক ৰাজনৈতিক চিন্তাৰে ৰচিত এখন নাটকৰ উল্লেখ কৰিব খুজিছোঁ। ড. শ্যামাপ্ৰসাদ শৰ্মা ৰচিত ‘অন্ত্যোষ্ঠিৰ আখৰা’ নামৰ ১৯৯৭ চনত প্ৰকাশিত (আগতেও একাঙ্ক নাটক আৰু পূৰ্ণাঙ্ক ৰূপতো মঞ্চস্থ) নাটকখন ৰাজনৈতিক ঘটনাক্ৰমৰ পটভূমিত ৰচনা কৰা বুলি উল্লেখ কৰি নাট্যকাৰে কৈছে যে ‘যোৱা কেইবা দশক ধৰি বিশ্ব ৰাজনীতিত দেখা দিয়া প্ৰমূল্যবোধৰ ক্ৰমবৰ্দ্ধি আৰু ক্ৰমব্যাপক অৱক্ষয় আৰু তাৰ ফলত সাধাৰণ মানুহৰ দিশহাৰা অৱস্থাই এই নাটকৰ উপজীব্য।’ আমি ৰেডিঅ’যোগে এই নাটকখনৰ সমীক্ষা এটি দাঙি ধৰোতে ডঃ শৰ্মাৰ প্ৰতীকধৰ্মী নাটকখনৰ আঙ্গিকৰ দিশেৰে নতুন প্ৰচেষ্টাৰ কথা কৈছিলোঁ। বৰ্তমান ভাৰতত গণতন্ত্ৰৰ নামত চলা চৰম ভট্টাচাৰ আৰু ব্যক্তি স্বাৰ্থৰ নিৰ্ভঙ্ক

খোৱা-কামোৰাৰ কথা নাটকখনে মনত পেলায়। ৰাজনীতিক পেশা কৰা সকলৰ উপৰি সমগ্ৰ সচেতন ৰাইজে বৰ্তমানৰ মৃত্যুমুখী 'গণতন্ত্ৰ'ৰ অন্ত্যেষ্টিক আয়োজনত ব্যস্ত থকা পৰিবেশৰ বিপৰীতে প্ৰকৃত অৰ্থত গণতন্ত্ৰৰ পুনৰ উত্থানৰ অভিযান চলাবলৈ নাট্যকাৰে প্ৰত্যক্ষ আহ্বান জনাইছে। বৰ্তমান মৃতপ্ৰায় গণতন্ত্ৰৰ ক্ষেত্ৰত জনগণৰ প্ৰতি 'মানুহে' শেষত আশাৰ বাণীৰে কৈছে: 'এয়া অন্ত্যেষ্টিক যাত্ৰা নহয়..... এয়া নতুন প্ৰতিষ্ঠাৰ আয়োজন।' এই আশাৰ প্ৰতীক এজনী নিষ্পাপ হৃদয়ৰ ছোৱালীয়ে হাতত ফুলৰ থোপা আৰু লাখুটি এডাল শয্যাশায়ী 'গণতন্ত্ৰ'ক দিয়ে আৰু লগে লগে আৱহ সঙ্গীতত ধ্বনিত হয় —

“আই অ’ আই! আই অ’ আই!” দেশৰ মাটিয়ে

মাতিছে তোক / হৃদয় উজাৰি দে / দেশ মাতৃয়ে

মাতিছে তোক / জীৱন আত্মতি দে....”

নাটকখনৰ মাজেৰে হতাশা-জৰ্জৰিত আজিৰ ভাৰত তথা বিশ্বৰ সমাজকে শুনোৱা হৈছে — আশাৰ বাণী। আশা নহ'লেতো সকলো নিঃশেষ হ'ব। গতিকে এই আশা কাৰ্য্যকৰী কৰাৰ বাবে আৱশ্যকীয় গণজাগৰণৰ লগতে ইতিবাচক কাৰ্য্যক্ৰমৰ আঁচনিৰে নতুন নাট্যকাৰে নতুন নতুন দেশাত্মবোধ তথা ক্ৰমে চমু কৰি অনা বিশ্বৰ Global Village খনৰ সকলো মানুহৰ মঙ্গল চিন্তাৰে বিভিন্ন মাধ্যমত অহৰহ প্ৰচেষ্টা চলাবলৈ আজি কালৰ আহ্বান আহিছে বুলি আমি সামৰিছোঁ। আনহাতে অসমৰ বেলিকা অতুলনীয় নাট্য পৰম্পৰাৰ গুৰি ধৰোঁতা মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ-শ্ৰীমাধৱদেৱৰ অমৰ অৱদানেৰে পৰিপুষ্ট নাট্য-পৰম্পৰাৰ বাহক অসমীয়া নাটকবোৰৰ সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা হ'ব লাগে বুলি ভাবোঁ। সাধাৰণতে বিক্ৰী ব্যৱসায়ত অসুবিধাজনক হোৱা কাৰণে আৰু নাটক মঞ্চ আৰু বিভিন্ন মাধ্যমযোগে উপভোগ্য কাৰণে শ শ অসমীয়া নাটক হাতে লিখা অৱস্থাত লুপ্ত হৈ আছে। আনহাতে অসমীয়া নাট্য সাহিত্য গঢ় লোৱাত অসুবিধা হৈছে অধ্যয়নপুষ্ট সমালোচকৰ অভাৱত। সমালোচনাসমূহৰো মূল্যায়ন আৰু উপযোগী ব্যৱস্থা নথকাটো চিন্তাৰ বিষয়। পুনৰ কওঁ যে আমাৰ এই দীঘলীয়া আলোচনাতো বহুতো নাটকৰ উল্লেখ নহ'ল, বহুতো নাট্যকাৰৰ কৃতিত্বৰো পৰিচয় দিব পৰা নগ'ল, তাতোধিক অভিনয়-নিপুন আৰু বিভিন্ন মাধ্যমৰ কাৰিকৰী দিশ ফুটাই তোলা নাট্যকৰ্মী সকলৰ কথা ক'ব পৰা নহ'ল। এইদৰে জানি বা নাজানি যিবোৰ আসোঁৱাহ ৰৈ গ'ল আৰু যিবোৰ ক্ৰটি-বিচ্যুতি ঘটিব তাৰ বাবে ক্ষমা মাগিছোঁ। আনহাতে নমস্য নাট্যকাৰ,

অভিনেতা আৰু বিদ্ৰোহী কবি প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ শত বাৰ্ষিকীৰ স্মৃতি বক্তৃতাটি দিবলৈ বৰপেটা শাখা সাহিত্য সভাৰ কৰ্মকৰ্তাসকলে এই সুবিধা দিয়াত সকলোটলৈ আমাৰ শ্ৰদ্ধা আৰু কৃতজ্ঞতা যাচিলোঁ।

